

BEYÂNU'L -HAK ADLI MEÂL-TEFSİR ÜZERİNE BİR ELEŞTİRİ

Naif Yaşar

Ankara Ü. SBE. Tefsir DR öğrencisi

Özet: İnsanlık tarihi boyunca insanlar birbirleriyle iletişim kurma ihtiyacını hissetmiş ve bu gereksinimi karşılamak için de ya birbirlerinin dillerini öğrenip doğrudan doğruya iletişim kurmuş veya başka dillerdeki sözlü ve yazılı ürünleri, birbirinden farklı tercüme teknik ve metotları kullanarak kendi dillerine tercüme ederek birbirleriyle iletişimi sağlamışlardır. Bu bağlamda kutsal metinler bu gereksinimin bir parçası olarak tercüme edilme ihtiyacı hissedilmiş ve fakat hem batıda ve hem de doğuda bu alandaki bilim adamlarının bazıları değişik sebepler öne sürerek bu tercümelere karşı çıkarken diğer bazıları da kendilerine göre gerekçeler göstererek bu kaynakların tercüme edilmesine taraftar olmuşlardır. Biz de bu bağlamda bir Kur'an tercümesi olarak M. Zeki Duman'ın *Beyânu'l-Hak* adlı meal tefsirini ele aldık ve onu tercüme teknikleri açısından inceleyip ayetlere meal verirken etkisinde kaldığına inandığımız sebepleri tespit etmeye çalıştık. Bu çalışmamızda, Duman'ın ayetlere meal verirken çok serbest davrandığını ve çoğunlukla bu ayetlerle ilgili olarak aktarılan rivayetlerden etkilenerek, ayetin orijinal metninde olmayan bir takım manaları ayet mealine yansıttığını gördük. Bunun yanında bazı ayetleri tercüme ederken, neyden kaynaklandığını tespit edemediğimiz veya kabul ettiği görüşlere bağlı olarak bu ayetlerin orijinalinde olmayan bir takım eklentileri, eklenti olduğuna dair hiçbir işaret koymadan ayet mealine yansıttığını gördük.

Anahtar kelimeler: Tercüme, Kur'an Tercümesi, M. Zeki Duman'ın Kur'an Meali

A Criticism on Translation-Interpretation Called Beyân'1-Hak

Abstract: Throughout the human being history people have needed to interact with each other and in order to fulfill this aim, either they have learnt each other's language and so interacted directly with each other or they fulfilled this aim by translating each other's products to their own languages by using some different technics and methods of translating. Meanwhile, a part of this interaction need, the sacred texts needed to be translated but both in the west and in the east some of the experts of this field opposed the translating of the sacred texts by pointing out their reasons for their opposition whereas some other experts of this field supported the idea and need of the translating of the sacred texts by pointing out their reasons. In this concept, as a translation of Qur'an, we evaluated the translation-interpretation called Beyânu'l-Hak by M. Zeki Duman according to the translating technics and tried to determinate the sources that he has been affected while translating the Qur'an. In this study, we have seen that while translating the verses, Duman acted very freely and being affected by the traditions about the verses, he inserted some meanings to his translation that do not exist in the original text. And also we have seen that he has inserted some meanings to his translation which do not exist in the orijinal

text without pointing out that, this addition does not exist in the original text and he did this because of some reasons that we couldn't determine or because of the thoughts about these verses he has accepted.

Key Words: Translation, Koran Translation, M. Zeki Duman's Koran Translation,

نقد على كتاب "بيان الحق": ترجمة وتفسير القرآن الكريم

ملخص: القرآن كتاب معجز أرسله الله إلى الناس وهذا الكتاب الكريم يغطي جميع حاجات الناس التي تتعلق بحياتهم الاجتماعية والروحية وغير ذلك من حاجتهم. ويتم وصف الغرض من هذا الكتاب بأنه يدل الناس على الصراط المستقيم الذي وصفه القرآن مفصلاً للغاية. فلذلك كل الناس مسؤولون عن فهم القرآن. وباعتبار أن القرآن نزل بلغة واحدة كيف يمكن فهمه لجميع الناس؟ فأجاب التاريخ عن هذا السؤال بكثير من الترجمات والتفسيرات بلغات غير العربية. ولم يكن هناك جواب آخر عن هذا السؤال لأن القرآن نزل بلغة واحدة بيد أن الناس يتحدثون الآلاف من اللغات. ولذلك قد نرى مئات من الترجمات كتبت بلغات أخرى. ولكن هذه الترجمات والتفسيرات تحتوي كثيراً من الأخطاء لأنها من صنع الإنسان. ولذلك تم القيام بدراسات كثيرة لإصلاح هذه الأخطاء ولا يزال مستمر.

الكلمات المفتاحية: الترجمة، ترجمة القرآن، ترجمة م. زكي دومان للقرآن الكريم

GİRİŞ

Kutsal kitaplarla ilgili tercüme hem batıda ve hem de doğuda değişik tartışmalara sahne olmuştur. Gerek İncil'in tercüme edilmesine ve gerekse Kur'an'ın tercüme edilmesine bu alandaki bazı bilim adamları karşı çıkarken, diğer bazıları da bu tercüme yapılışına taraftar olmuştur.

Kur'an tercümeleri İslamiyetin ilk asırlarından itibaren, değişik milletlerin İslamiyete girmesi ile başlamış ve günümüze kadar gelişerek devam etmiştir. Günümüzde ise Kur'an, dünyanın birçok diline tercüme edilmiş durumdadır.

Kur'an tercümelerine çekimser yaklaşan ilim adamları değişik sebepleri öne sürmüştür. Bu sebeplerden belki de en önemlisi, Kur'an-ı Kerim'in başka dillere tercüme edilmesinin imkânsızlığıdır ki bunu İbn Kuteybe, Kaffâl, Suyûtî, Mustafa Sabri, Muhammed Mustafa Şatır, Zerkeşî, Ahmet Mithat Efendi, Ahmed Hamdi Akseki, Mennânu'l-Kettân¹, M. Reşit Rıza², Şâtubî³, Said Nursî⁴, Elmalılı⁵,

¹ Durmuş, Zülfikar, *Kur'an'ın Türkçe Tercüme*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2007, s. 55.

² Reşit Rıza, Muhammed (v. 1935) *Tefsîru'l-Menâr*, 2. Baskı, Dâru'l-Menâr, Kahire 1947, IX, s. 324-330.

Asad⁶, Marmaduke⁷ vb. birçok kişi dile getirir. Bu zevat, Kur'an-ı Kerim'in başka dillere tercüme edilmesinin imkânsızlığını temel olarak şu sebeplere dayandırır; Kur'an-ı Kerim'in beşeri bir söz olmasından kaynaklanan mucizevî anlatımı, kullandığı ve beşer kaynaklarında bulunmayan bedi uslubu, mana ile tam ve mükemmel bir mutabakat sağlayan fonetiği, Arap Edebiyatı'nın el verdiği icaz, i'caz, hazf, takdim, tehir, istiare, mecaz, teşbih, vb. edebi özellikleri kendine has bir uslubu ile kullanması neticesinde oluşan çok yönlü mana ve estetiğini olduğu gibi tercüme etmek imkânsızdır. Kur'an tercüme tarihine baktığımızda, Kur'an'a edebî, icaz ve i'caz, lugavî, ilmî, fikhî, felsefî, tasavvufî, işarî, kelâmî, içtimaî, siyasî, iktisadî, ticarî yönlerinden bakılmış ve bu istikamette tercüme yapılmış olduğunu görürüz ki hiçbir beşerî eser üzerinde bu kadar çok yönlü çalışma yapılmamıştır.⁸ İşte bu kadar çok yönlü bir kitabı olduğu gibi tercüme etmek elbette çok zordur. Değil sadece Kur'an'ı, herhangi bir eseri bile bir dilden başka bir dile birebir tercüme etmek imkânsızdır. Bu eser Kur'an olunca tabi ki hem lafız olarak ve hem de mana bakımından sahip olduğu özelliklerden dolayı bu imkânsızlık daha da artar.⁹

Tüm bu gerçeklerle beraber Kur'an'ın diğer dillere tercüme edilmesinin gerekliliğini Ebu Hanife, Buharî, Cessas, Zemahşerî¹⁰, Kur-

³ Şâtibî, Ebu İshak(v. 790/1389), *el-Muvâfakâtu fî Usulî's-Şeria*, I-IV, Dâru'l-Hadis, Kahire 2005, II, s. 305.

⁴ Nursî, Said (v. 1960), *Sözler*, Tenvir Neşriyat, İstanbul 1982, s. 452; *Mektubat*, Tenvir Neşriyat, İstanbul 1990, 316-317, 369-374.

⁵ Elmalılı, Hamdi Yazır (v. 1942), *Hak Dini Kur'an Dili*, I-IX, Eser Kitapevi, İstanbul 1971, I, s. 9-16.

⁶ Asad, Muhammad (v. 1992), *The message of The Qur'an*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2006, s. VIII.

⁷ Pickthall, Marmaduke (v. 1936), *The Meaning of The Glorious Qur'an*, 3. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul 2007, s. XIII.

⁸ Gürbüz, Faruk, *Tercüme Problemleri ve Mealler*, İnsan Yayınları, İstanbul 2004, s. 106.

⁹ Gürbüz, *Tercüme Problemleri ve Mealler*, s. 85-86.

¹⁰ Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmud bin Ömer (v. 538/1143), *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekâvil fî Vucuhî't-Te'vil*, I-IV, ts, Mektebetü Mısır. (Şayet Peygamber yalnız Araplara değil, bütün insanlara, hattâ insü cinne gönderilmiştir, onların ise dilleri muhtelifdir. Kur'an-ı Kerim kendi lisanlarıyla olduğundan Araplar onu anlar, fakat başka milletlere tebliğ ne ile olur? dersin; cevaben deriz ki: Bütün dillerle nüzulüne hacet yok. Çünkü tercüme bunun yerini tutar. Her dille inzâl edip uzatmaya lüzum kalmaz.), II, s. 525.

tubî¹¹, Ebu Suud¹², Merâğî¹³, vb. gibi savunanlar da vardır. Bunların dayandığı temel sebepler ise, Kur'an'ın evrensel bir kitap oluşu, bütün insanlar için bir hidayet olması ve bundan dolayı tebliğ edilmesi gereken bir kitap oluşu, ilahi takdir sonucu ve hikmetinin de gereği olarak her peygamberin kendi kavminin dili ile gönderilmiş olması¹⁴ ve yine Kur'an'ın kendi ifadesiyle *كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ* (Bu, bir kitaptır ki Arap diliyle Kur'an olduğu halde manasını anlayan bir cemaat için ayetleri tafsil olunmuştur.)¹⁵ Arapça olması ve ayetlerinin açıklanması, sırf insanların anlaması amacına matuf olması gibi sebeplerdir. Tabii ki insanların birbirleri ile iletişim kurabilmeleri için de birbirlerinin dilinden ya çeviri yoluyla veya birbirlerini doğrudan doğruya anlamaları vesilesiyle olur. Dolayısıyla tercüme, bu iletişim vasıtalarının en önemli ve kaçınılmaz yollarından biridir.

Kutsal metinlerle ilgili geçmişten günümüze her ne kadar tartışmalar olmuşsa da, günümüzde birçok dilde yapılan yüzlerce mealin şehadetiyle ve bunlar üzerinde yapılan çalışmaların genelde bu mealin eksikliklerini gidermek ve daha sağlıklı olmalarını sağlamak amacıyla yapılması, artık *Kur'an tercüme edilmeli mi yoksa edilmemeli mi* gibi bir soru ve sorunun yerini *Kur'an hangi yöntemle daha iyi tercüme edilebilir, Kur'an tercümelemindeki hataların sebepleri nelerdir* gibi sorular ve sorunlar almış olduğunu gösterir. Bizim bu mütevazı çalışmamız da bu sorulara aranan cevaplar neticesinde meydana gelmiştir.

Şimdi tercüme ile ilgili bazı kavramları kısaca açıklamaya geçelim;

¹¹ Kurtubî, Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî (v. 671/1273), *Câmiu'l-Ahkâmi'l-Kur'an*, I-XXI, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2010, IX, s. 223-224.

¹² Ebû's-Suud, Muhammed b. Muhammed el-Âmidî, (v. 982/1574), *İrşâdu'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kur'âni'l-Kerîm*, I-VIII,1. Baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2010, V, s. 7.

¹³ Ahmed Mustafâ el-Merâğî(v. 1945), *Tefsîru'l-Merâğî*, I-XXX, Şeriketu Mektebeti ve Matbaati Mustafâ el-Bâbî, ts., Mısır, XIII, s. 127.

¹⁴ Durmuş, *Kur'an'ın Türkçe Tercümeleminin*, s. 63-76.

¹⁵ İzmirli, İsmail Hakkı (v. 1946), *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, ts, Eren Yayınlar, İstanbul, s. 478.

TERCÜME

Tercüme kelimesi, hem kökeni, hem kök harfleri ve hem de kullanışında farklı görüşler bulunması itibariyle sorunlu bir kavramdır. Kök harflerine gelince, Dilbilimcilerin çoğunluğuna göre bu kelime dört harfli (rubâi) olup *t-r-c-m* fiilinden türemişken, diğer bazı (İbn Manzur¹⁶, Cevherî, ...) filologlara göre ise bu kelimenin kökü, üç harfli (sülâsi) fiil olan *r-c-m*'dir.¹⁷ Bu kelime hem *tercüme* ve hem de *terceme* şeklinde kullanılmaktadır ki aslı *tercemedir*.

Bu kelimenin sözlük anlamı; bir sözü başka bir dil ile açıklamak, tercüman da dil açıklayıcısıdır.¹⁸ Başka bir ifade ile tercüme; *bir sözü söylendiği dilde açıklamak, bir sözü bir dilden başka bir dile nakletmek, kendisine ulaşılamayan kişiye sözü tebliğ etmek* gibi pek çok anlamlarla beraber bazen *bir kitabın alt başlıkları* (terâcim) veya *bir kimsenin hayatını ve eserlerini* anlatmak (tercüme-i hal) için de kullanılmıştır.¹⁹

Aşağıda da özetleyeceğimiz gibi, tercüme tarihi boyunca, tercüme ile ilgili birçok yöntem ve teknik ortaya konmuş ve hangi yöntem ve tekniğin tercümede uygulanması durumunda ne gibi getirisi ve götürüsü olacağı uzun uzadıya tartışılmıştır. Bu alanın bazı uzmanları harfî tercümeyi tercih ederken bazıları da tefsirî tercümeyi savunmuş ve her iki taraf da kendi görüşlerinin gerekçelerini ortaya koymuşlardır. Şimdi harfî tercüme ve tefsirî tercüme kısaca bir göz atalım;

a) Harfî Tercüme

Harfî tercüme, adından da anlaşılacağı gibi, Kur'an'ın nazmına ve tertibine uygun olacak şekilde ve tercüme edilen manaların tamamının aslını muhafaza ederek, kelâmı bir dilden öteki dile nakletmektir.²⁰ Böyle bir tercüme aynı dildeki müteradif, yani anlamdaş

¹⁶ İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mükerrrem (v. 711/1311), *Lisânu'l-Arab*, I-XVIII, 7. Baskı, Dâru Sâdir, Beyrut, 2011, VI, s. 117.

¹⁷ Durmuş, *Kur'an'ın Türkçe Tercümelei*, s. 37.

¹⁸ Cevherî, İsmail b. Hamad (v. 393/1001), *Sihah*, Dâru'l-Ma'rife, 2007, s. 396; İbn Manzur, *Lisânu'l-Arab*, VI, s. 117.

¹⁹ Durmuş, *Kur'an'ın Türkçe Tercümelei*, s. 38-39.

²⁰ Zehebî, Muhammed Huseyn, *et-Tefsir ve'l-Müfessirün*, I-II, Mektebetu'l-İslamiyye, 2004, I, s. 19-20.

kelimeleri birbirinin yerine koymakla da olabilir, başka dillere ait aynı manaya gelen kelimelerle de olabilir. Böyle bir tercüme aslına uygun olmalı, orijinalinin manasını, metod ve uslubunu, belâgatını tamamen kendinde bulundurmalıdır. Bunun imkânsız olduğu aşikârdır. İnsanların eserleri arasında bile böyle bir tercüme yapmak oldukça zordur. Bu zorluk ise gerçekten bir tercüme problemi- dir. Çünkü diller arasında söz dizimi, ses örgüsü, zenginlik ve fakir- lik, yani diller arası denklik gibi birçok açıdan farklılıklar vardır.²¹ Kur'an, dili ve üslûbuyla mevcut edebî şekillerden farklı olan, lafız- mânâ dengesini gözetip, gönüllere tesir eden, ses ve terkip niza- mında ahenkli olan, edebî türlerin hepsinden mükemmel olan, fark- lı seviyedeki insanlara aynı anda seslenen, akla ve duyguya hitap eden bir kitaptır.²² İşte böyle bir kitabı amaç dildeki muhatapları üzerinde de aynı tesiri bırakacak şekilde tercüme etmek elbette çok zordur. Hatta mümkün değildir.

Elmalılı der ki: "Terceme, bir kelamın manasını diğer bir lisanda dengi bir tabirle aynen ifade etmektir. Terceme aslın manasına ta- mamen mutabık olmak için sarahatte, delâlette, icmalde, tafsilde, umumda, hususta, ıtlakta, takyidde, kuvvette, isabette, hüsni eda- da, uslûbü beyanda hâsılı ilimde, sanatta asıldaki ifadeye müsavi olmak iktiza eder. Yoksa tam bir terceme değil, eksik bir anlatış olmuş olur. Hâlbuki muhtelif lisanlar beyninde hututı müştereke ne kadar çok olursa olsun her birini diğerinden ayıran birçok hususi- yetler de vardır."²³ Evet, fiziki ilimlerle ilgili tercüme Elmalılı'nın tarif ettiği bu tercüme özelliğine göre tercüme edilebilir fakat sanat- sal metinleri ve Kur'an gibi hem sanat ve hem de ilmi, hukuki ve sair birçok yönü olan metinleri Elmalılı'nın yaptığı bu tarife göre tercüme edebilmek pek de olanaklı görünmüyor. Örneğin; Hucurat suresinin 10. Ayeti olan *إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ* ibaresini ele alalım. Biraz son- ra da inceleyeceğimiz gibi, Yazar bu ibareyi: "*Müminler, ancak kar- deştirler*,"²⁴ şeklinde tercüme etmiştir. Hâlbuki bu ibarede, mümin- ler arasındaki kardeşlik mefhumuna mübalağalı bir şekilde vurgu

²¹ Gürbüz, *Tercüme Problemleri ve Mealler*, s. 77.

²² Durmuş, *Zülfikar, Kur'an'ın Türkçe Tercüme*, s. 177.

²³ Elmalılı, *Hak Dini*, I, s. 9.

²⁴ Duman, M. Zeki, *Beyânu'l-Hak*, I-III 2. Baskı, Fecr Yayınları, Ankara 2008, III, s. 434.

yapılmakta iken²⁵ve ayetin bağlamı da bunu ifade ederken, bu çeviri tam aksine bu kardeşliği sınırlayıcı ve daraltıcı bir anlam ifade eder. Bu tercümeden açıkça anlaşılın müminlerin sadece kardeş oldukları, bunun ötesinde bir bağlarının olmadığıdır. Fakat bu ayette kullanılan *إِنَّمَا* edatı; *malumiyet*, *hasr* ve *men-i teşrik* ifade eder.²⁶

Dolayısı ile bunun cümleye kattığı anlamı göz önüne aldığımızda, bu ibareden anlaşılın şey; “sadece müminlerin kardeş olduğu, diğerlerinin kardeş olmadığı ve bunun malum bir mesele olduğu” gibi kardeşliği tekit edici anlamlardır. Yoksa tam aksine bu tekidi tersine çeviren anlamlar değil. Fakat böyle bir manayı amaç dile aktarmak cidden zordur. Zira amaç dilin terkihi farklı, tekid edatları ve kullanımları farklı ve dolayısıyla *إِنَّمَا* yerine ikame edilecek bir edat da yoktur. Bu gibi sebeplerden dolayı bunu aynen amaç dile aktarmak imkânsız gibi görünüyor.

Tefsiri Tercüme

Tefsiri tercüme veya diger adıyla **Manevi** tercüme ise, herhangi bir sözün manasını nazmın aslına ve tertibine bağlı kalmadan ve kastedilen manaların hepsine riayet etmeden ve tüm kastedilen manalarını korumadan, o sözü başka bir dilde açıklamaktır. Böylece asıl metinde kastedilen manayı anlayıp, ondan sonra bu sözden kastedilen anlamı, amaç dile uygun kelimelerle aktarırız.²⁷ Dolayısıyla harfi tercümede olduğu gibi, mütercim burada kaynak metnin tüm özelliklerini hedef dile aktarma gibi bir görev üstlenmediği için daha serbesttir. Çünkü burada birebir tercümeden ziyade kaynak metnin anlamının aktarılması esastır. Bu tercüme tipinde mütercim asıl metni birebir ortaya koyduğunu değil genel itibarıyla asıl manasını ortaya koyduğunu iddia eder. Mesela İsrâ, *وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ* 28 ayetini ele alalım. Eğer bu ibareyi harfi bir tercüme

²⁵ Muhammed Tahir b. Aşur (1909–1970), *Tefsiru't-Tenvîr ve't-Tahrîr*, I-XXX, Dâru Sihnun, ts. Tunus, XXVI, s. 243-245.

²⁶ Curcânî, Abdulkahir b. Abdurrahman (v. 471/1078), *Delâilü'l-İcâz*, 1. Baskı, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut 2005, s. 221-226; Râzî, Muhammed b. Ömer Fahrüddin (v. 604/1209), *Nihâyetü'l-İcâz fî Dirâyeti'l-İcâz*, Dâru Sâdir, Beyrut 2004, s. 225-234.

²⁷ Zehebi, *et-Tefsîr ve'l-Müfessirîn*, I, s. 21.

²⁸ İsrâ, 17/29.

ile tercüme edersek, bu durumda bu ibareyi, *kişinin ellerini boynuna bağlamasını yasaklayan* bir ibare ile tercüme ederiz ki böyle bir tercüme bu ayetin manayı maksuduna hizmet etmekten uzak olduğu açıktır. Binaenaleyh, amaç dilde böyle bir tercüme okuyan kişi bu ibareden hiçbir şey anlamaz. Fakat bu ibareyi, tefsiri tercüme yöntemi ile tercüme ettiğimizde ise, *aşırı cimriliği ve aşırı israfı nehyeden* bir mana ile karşılarız ki bu mana son derece kıymetli ve aynı zamanda tüm dünya dillerinde gayet rahat bir şekilde anlaşılabilir bir mahiyettedir. İşte bundan dolayıdır ki Kur'an tercümeleleriyle ilgilenen bilim adamları çoğunlukla tefsiri tercüme tercih ederler.

Kanaatimizce, Kur'an'ı tek bir tercüme yöntemi ile tercüme etmek pek de sağlıklı bir tercüme yöntemi değildir. Zira hangi tercüme yöntemini tercih edersek edelim mutlaka o tercüme yönteminin de aciz kalacağı, eksik ve de yanlış olacağı ayet ve ibareler bulunabilir. Öyleyse Kur'an'ı tercüme ederken tek bir kurala bağlı kalmadan ve tabii ki keyfi de hareket etmeden mümkün tercüme yöntemlerinin hepsinin kullanılması gerektiğine inanıyoruz.

Kur'an'ın kendine has olan üslubu mecbur kalınmadıkça ve de aynı üslup muhafaza edilerek tercüme yapıldığı takdirde, ayetin anlamı eksik veya fazla aktarılmış olmadığı müddetçe orijinal ibarenin meali olduğu gibi muhafaza edilmesi gerektir diye düşünüyoruz. Zira okuyucunun, Kur'an'ın kendine has olan üslubunu görmesi de önemli bir husustur. Mesela haber cümlesini soru cümlesine çevirmesinin gereksiz ve yanlış olduğu kanaatindeyiz. Çünkü anlam bakımından böyle bir değişikliğe ihtiyaç olmadığı gibi, bu yöntem Kur'an'ın kendine has olan üslubunu da değiştirir niteliktedir. Keza, Arap diline uygunluğu gösterilmedikçe, hiçbir yorum Allah'ın muradını temsil edemez, zira Allah Teâlâ, muradını bu dilde, bu dil vasıtasıyla beyan etmiştir ve yine Allah'ın muradını temsil etmek iddiası taşımadığı sürece, hiçbir yorum salt Arap dilinden örnekler getirmek süretiyle ve pek tabii ki kerameti kendinden menkul bir biçimde meşruiyyet iddiasında bulunamaz. O halde Kur'an'ın lafız ile manasının birbirinin *lâzımı-melzûmu* olduğunu söyleyebiliriz.²⁹

Tercüme başlı başına bir uzmanlık alanıdır. Dolayısıyla mütercimim sağlıklı bir tercüme ortaya koyabilmesi için hem kaynak dili

²⁹ Cündioğlu, Dücane, *Anlamın Buharlaşması ve Kur'an*, 4. Baskı, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2005, s. 9-10.

ve hem de amaç dili gerek dilbilgisi ve edebiyatıyla ve gerekse de bunun arka planındaki kültürüyle bilmesi ve tüm bunların da ötesinde çeviribilimden haberdar olması gerekir ki tüm bunları bir arada bulundurmak gerçekten de çok zordur.

Evet, tercüme zahiren çok basit gibi görünen bir eylemse de aslında çok zor bir alandır. Zira tercümenin sağlamaya çalıştığı şey farklı kültürlerin ve anlayışların ifade ettikleri şeyleri yine farklı kültür ve anlayışlara nakletmektir. Hâlbuki her dil apayrı bir dünyadır. Her milletin ifade tarzı da kendine özgüdür. Birinin hoşlandığı ifade tarzı, diğeri için hiçbir şey ifade etmeyebilir, birini korkutan bir söz diğeri güldürebilir, birinin çok mantıklı ve ince düşünülmüş olarak bulduğu bir sözü diğeri çok kaba veya basit olarak algılayabilir, birinin bir şaka olarak algıladığı bir sözü diğeri bir hakaret ve küfür olarak anlayabilir, biri sözü uzatmaktan hoşnırken diğeri bundan nefret edebilir ve hakeza... İşte böyle tezatları bir araya getirip barıştırmak gerçekten de zor bir iş. Hem de bunu yaparken mütercimim kaynağa sadık kalmak zorunda olduğunu iddia ederse-niz!

Bu bağlamda, hazırlanan meallere baktığımızda, mütercimlerinin İslamî konulara bakış açıları hemen hemen hepsine açık bir şekilde yansıyarak mealleri tartışılır hale getirdiğini görürüz. Belki de bu işin doğası gereği, bazı yönleri ile kaçınılmazdır da! Zira bir metni anlamaya çalışan kişi, onun kendisine bir şey söylemesine hazırdır. Bu nedendir ki yorumlamak üzere eğitilmiş bir kafa, metnin getirdiği yeniliklere baştan beri duyarlıdır. Fakat bu tür duyarlılık, ne *'tarafsızlık'* ne de *'kişinin kendi benliğinden kurtulması'* anlamındadır; kişi farkında olmadan biriktirdiği önanamları (yani geçmişteki birikimlerinin sonucu olarak zihninde yer eden anlam ve yorumları) ve önyargıları taşır. Önemli olan, insanın kendi eğilimlerinin farkında olması ve metnin kendisini bütün yeniliği ile sunmasına izin vererek, önanamlara rağmen kendi gerçeğini sunmasına fırsat vermesidir. Dolayısı ile yabancı bir kültürün ürettiği bir metni okurken dikkat edilmesi gereken ilk şey, kültür uzaklığı, bu uzaklığın gerçek koşulları (zaman ve mekân olarak) ve yorumcunun kendi

içinde bulunduğu zaman dilimi ve mekân içindeki konumudur.³⁰ İşte meal ve tefsirlerin tarih boyunca kişiden kişiye ve mekândan mekâna değişmesi, insan yapısının bu gerçeğinin bir tezahuru olsa gerek.

Kur'an tercümelerinin Kur'an'ın aslının yerini almadığı herkesçe kabul edilen bir görüştür. Evet, Kur'an elbette ki bir nebze olsun anlaşılacak için tercüme edilmelidir. Fakat tercümesinin, yukarıda özet olarak ifade ettiğimiz sebeplerden ve daha birçok sebepten dolayı, hiçbir zaman aslı ile aynı kıymette ve kuvvette olmadığı unutulmamalıdır. Mesela, Kur'an'ın önemli edebi özelliklerinden birisi de insanların ruhlarını cezbeden ve zevklerini okşayan fonetik özellikleridir ki bunları tercümesine yansıtacak hiçbir şekilde mümkün değildir.

Tercüme teknikleri konusunda üzerinde konsensus sağlanmış ve tam anlamıyla tercüme problemlerini ortadan kaldıracak sadra şifa teknik ve yöntemler henüz ortaya konmuş değildir. Bu konuda az sayıda da olsa eser ortaya konmuş olmasına rağmen yine de bu eserlerde beyan edilen teknikler göreceli olarak tartışılmış ve bu alan uzmanları³¹ da bu alanla ilgili ciddi bir metodolojinin henüz ortaya konmamış olmasından yakınmaktadır.

Bu noktada hem kendi bilgi ve deneyimimiz neticesinde vardığımız sonuçları ve hem de konuyla ilgili okuduğumuz eserlerden faydalı bulduğumuz yöntem ve teknikleri özet olarak burada aktarmada fayda mulahaza ediyoruz. Bu teknik ve öneriler hem genel tercümede ve hem de Kur'an tercümesinde başvurulabilecek niteliktedir.

TERCÜME TEKNİKLERİ VE ÖNERİLER

1. Kaynak dil ve amaç dil kültürleri ile beraber iyi bilinmeleri gerekir.

2. Mütercim tüm parçayı bir bütün olarak anlayabilmesi için defalarca okuması gerekir.³²

³⁰ Cündioğlu, *Anlamın Buharlaşması ve Kur'an*, s. 32-33.

³¹ Aşağıda tercüme teknikleri ile ilgili görüşlerine başvurduğum dil uzmanları vb.

³² Uzun, Tacettin, *Tercüme Sanatı ve Arapça'dan Türkçe'ye Nasıl Tercüme Yapılır?*, Uysal Kitapevi, Konya, 1995, s. 44.

3. Tercüme yaparken gerektiğinde birden fazla sözlüklere başvurmalı ve sözlükler konusunda seçici davranmalı. Yani Cevherî'nin Sıhâh'î, İbn Manzur'un Lisânu'l-Arab'î ve benzeri bu alanda güvenilir olarak kabul gören sözlükleri kullanılmalı.
4. Tercüme işi bittikten sonra amaç dile aktarılan metin defalarca okunup gerekli düzeltmeler yapılmalıdır.³³
5. Tercümede özetleme, kısaltma, atlama olmamalı, mütercim kaynak metne sadık kalmalı.³⁴
6. Mütercimin tercüme edilen konuya ilgi ve alaka duyması, o konuda ihtisas sahibi olması tercümeyi kolaylaştıracaktır.³⁵
7. Deyim ve atasözleri tercüme edilirken birebir karşılıkları değil, mümkünse onları amaç dilde aynı manayı ifade eden bir deyim veya atasözü ile karşılamalı, bu mümkün değilse anlamlarını vererek tercüme etmeli.
8. Tercümede tek tek kelime yerine, kaynak metnin mana ve mesajının aktarılması daha önemlidir.³⁶
9. Tercümede bağlam hayati öneme sahiptir.³⁷
10. Çok anlamlı kelimelerde metnin bağlamının desteklediği manalardan birini asıl kabul edip ona göre bu kelimelere bir anlam verilmelidir.³⁸
11. Tercüme ile ilgili tekniklerin iyi bilinmesi gerekir.
12. Amaç dilin muhatap kitesinin anlayış seviyesi göz önünde bulundurulmalı.³⁹
13. Tercüme, orijinal eserin mesajını ve ruhunu iletmeli.⁴⁰
14. Belli bir zaman geçtikten sonra tercüme tekrar gözden geçirmeli ve mümkünse onu, tercüme edilen alanda ihtisas sahibi birine kontrol ettirmeli.⁴¹
15. Kaynak metin, edasıyla beraber tercüme edilmeli.

³³ Uzun, *Tercüme Sanatı*, s. 45-46.

³⁴ Uzun, *Tercüme Sanatı*, s. 46.

³⁵ Uzun, *Tercüme Sanatı*, s. 46-47.

³⁶ Alan, Yusuf, *Lisan ve İnsan*, T.Ö.V. Yayınları, İzmir, 1994, s. 130.

³⁷ Alan, *Lisan ve İnsan*, 130.

³⁸ Alan, *Lisan ve İnsan*, 130.

³⁹ Uzun, *Tercüme Sanatı*, s. 53.

⁴⁰ Uzun, *Tercüme Sanatı*, s. 55.

⁴¹ Uzun, *Tercüme Sanatı*, s. 55.

16. Arapçanın üslûp ve özellikleri çeviriye yansıtılmalı (Harf-i Tarîf, Tekidler, İsim/Fiil cümlesi, İhbarî/İnşâî cümle, Zamirlerin Mercileri ...).

17. Tercümede i'rab, kıraat, teradüf, hazif vb. nedenlerden kaynaklanan farklı tefsirler gözetilmeli.

18. Kur'an'da defalarca geçen kelime ve ibareleri bir bütün olarak inceleyip bu kelime ve ibarelerin anlamlarını bu şekilde ortaya çıkarmaya çalışmalı.

19. Tercüme edilen eserin hangi tarihte ve hangi anlayıştaki muhatap kitlesi için yazıldığı göz ardı edilmemeli.

20. Kur'an'ın sözlü bir hitabe olduğu göz ardı edilmeyip ona göre tercüme edilmelidir.

21. Mütercim, tercümeyi amaç dilin bir örneği olacak şekilde yapabilmek için kaynak dildeki cümlelerle oynama yapabilir fakat bu oynama sadece zaruret halinde yapılmalıdır.

22. Tercüme amaç dilde telif edilmiş gibi veya en azından ona yakın bir şekilde kolayca okunabilmelidir.

23. Özel isimler tercüme edilmez.⁴²

24. Mütercimin telif yeteneği olmalıdır. Zira tercüme bir nevi yenden üretmedir.

25. Benzetme sanatı barındıran ibareler ayetin maksadını ifade edecek şekilde tercüme edilmelidir.

26. Kur'an ayetlerinin daha iyi anlaşılmasında nüzul sebeplerinin ve nüzul ortamının işlevselliği son derece önemlidir.

27. Tercüme edilen bir ayet ne kadar kısa olursa olsun ve içinde yer aldığı komşu ayetlerle ne denli cümle ve anlam bağlantısı içerisinde bulunursa bulunsun, hem yalnız başına kendi müstakil anlamını ifade etmeli, hem de birlikte bulunduğu ayetlerle beraber seslendirdiği ortak/kolektif manayı verebilmelidir.⁴³

28. Yapılan meal, karşısında mutlaka bir muhatap bulmalı ve muhatabın zihninde, ele aldığı konuyla ilgili -dinî, ahlâkî, içtimaî, hukukî, idarî vb- net bir anlam oluşturmalıdır. Bunun için mütercim ayetlerdeki belagat, gramer vb. inceliklere ve aynı zamanda ayetlerin ilgili

⁴² Akpınar, Ali, *Kur'an Tercüme Teknikleri*, Serhat Kitapevi, Konya, 2011, s. 22.

⁴³ Işıcık, Yusuf, *Kur'an Mealleri Sempozyumu*, I-II, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, I, s. 95.

bulunduğu tarihî ve diğer gerçeklere vakıf olmalıdır.⁴⁴

29. Şayet varsa, ayetlerdeki anlam sınırlamalarına (takyyid'e) riayet edilmeli ve böylesi durumlarda, ayetlerle ilgili mutlak ifadelerden kaçınıp, mukayyed ve has ifadelerle çeviriler yapılmalıdır.⁴⁵

30. Ayetlerin, güncel konularla kendiliğinden ve tabii olarak anlam ilişkilerinin doğması ve o şekilde ifade edilmesi durumlarında dahi onların özgün, mutlak, bağımsız (tek başlarına) ve orijinal manaları korunmaya çalışılmalıdır.⁴⁶

Ayetlerde lâfzî ve zahiri olarak bulunmasalar bile, Arap dilinin gramer ve belagat özelliklerinin gereği olarak gerçekleşen anlamları, tercemede lâfzî olarak tebarüz ettirmeli ve onları, cümlelerin üvey ve zait unsurlarıymış gibi parantez içlerine kesinlikle hapsedmemeli, bilakis, cümlelerin öz ve asli unsurları olarak parantez dışında normal olarak ifade etmelidir.⁴⁷

Luğavi değil de ıstılahi/teknik anlamlarda kullanılan lafızların, dinî ve kültürel derinlik ve zenginlikleri korunmalı ve bunlara halel gelmemelidir.⁴⁸

İlâhî beyanın, temelde orta düzeydeki insana hitap etmekte olduğu, mümkün olduğunca bilinen az sayıdaki kelimelerle zengin anlatıma sahip Cevâmiu'l-Kelîm özelliğini göz önüne alarak çevirilerde haşviyattan kaçınılması, anlaşılmaz kaygısıyla sürekli açıklamalar yapılmaması; ek açıklamaların yapılması gerekli olanları çeviriye katmadan dipnotlarla/parantez içi yoluyla gösterilmesi tercih edilmelidir. Bu noktada Allah'ın kullarının idrakine havale ettiği mutlak ifadeleri, anlam, çağrışım ve duygu zenginliklerinin kaçırılmaması için mutlak beyanların ıtlakı üzere bırakılması tercih edilmelidir.⁴⁹

Elbetteki tercüme teknikleri veya Kur'ân tercüme yöntem ve teknikleri burada ifade ettiğimiz sınırlı birkaç maddeye münhasır değildir. Fakat yine de buradaki teknik ve önerilerin tercüme yöntem ve

⁴⁴ Işıcık, *Kur'ân Mealleri Sempozyumu*, I, s. 95.

⁴⁵ Işıcık, *Kur'ân Mealleri Sempozyumu*, I, s. 95.

⁴⁶ Işıcık, *Kur'ân Mealleri Sempozyumu*, I, s. 95.

⁴⁷ Işıcık, *Kur'ân Mealleri Sempozyumu*, I, s. 95.

⁴⁸ Işıcık, *Kur'ân Mealleri Sempozyumu*, I, s. 95.

⁴⁹ Akçay, Mustafa, *Kur'ân Mealleri Sempozyumu*, I, s. 384

teknikleri ile ilgili genel bir fikir vereceği kanaatindeyiz. Zira burada verdiğimiz bu teknikler yüzyılları aşan tecrübelerin bir özeti niteliğindedir.

Günümüzde tercüme deyince ilk olarak anlaşılan şey, tercümenin yukarıda saydığımız *terceme-i hal, kitapta bölüm adı* gibi manalarından ziyade, bir dili diğer bir dile nakletmeyi ifade eden şeklidir. Bizim de bu çalışmamızda ele aldığımız tercüme tipi bu tür bir tercümedir. Yukarıda ifade ettiğimiz ve temel olarak kabul ettiğimiz prensipler doğrultusunda **Mehmet Zeki Duman**'ın *Beyânu'l-Hak*⁵⁰ adlı eserini baştan sona inceledik ve hatalı tercüme edilmiş olduğuna inandığımız ayet tercümelerini değerlendirip bu ayetleri, temel tefsir kaynakları ışığında tercih ettiğimiz meali gösterdik. Ayetlere tercih ettiğimiz mealleri verirken elimizde bulunan meallerden istifade ettik. Fakat ayetleri anlamada ve anlamlandırmada temel olarak kabul ettiğimiz dayanaklar mealler değil, tefsir kaynaklarıdır.

Tercüme teknikleri konusunda, yukarıda sıraladığımız madde-lerde de açıkça görüldüğü gibi, üzerinde konsensus sağlanmış ve tam anlamıyla tercüme problemlerini ortadan kaldıracak sadra şifa bir metodoloji henüz ortaya konmuş değildir. Bu konuda az sayıda da olsa eser ortaya konmuş olmasına rağmen yine de bu eserlerde

⁵⁰ Mehmet Zeki Duman'ın *Beyânu'l-Hak* adlı meâl tefsir çalışması son zamanlarda yapılmış (İlk baskısı 2006) bir çalışma olması, alışılmış Mushaf tertibini (Fâtiha-Nâs) terk edip (tedrici terbiyede kronolojik sıralamanın önemli olduğunu gerekçe göstererek) kronolojik sıraya göre sureleri tercüme ve tefsir etmesi, tefsir olark veciz olmasının (Elimizde bulunan şekli, her biri ortalama 680 sayfadan oluşan 3 ciltlik, Duman, M. Zeki, *Beyânu'l-Hak*, I-III 2. Baskı, Fecr Yayınları, Ankara 2008 baskısıdır) yanında Kur'an'ı Kur'an'la tefsir etmeyi metod olarak benimsemesi, Duman'ın akademik olarak bu alanın uzmanı olması gibi sebepler bu çalışmamızda bu eseri konu edinmemizi sağlamıştır. Duman bu çalışmayı yaparken öncelikle tercüme ve tefsirini yapacağı sure ile ilgili kısa bir bilgi (Mekki-Medenî, ayet sayısı, Hz. Ebubekir-Hz. Ömer Mushafı'ndaki sırası) verdikten sonra bu surenin nüzul sebebi ve özet olarak içeriğine ve tarihi arka planına değinir. Daha sonra tefsir edeceği ayet grubunun Arapça metnini verip bu metnin bilinmeyen kelimelerinin (Garibu'l-Kur'an) anlamlarını kısaca verir. Sonra ayetlerin tercümelerine geçer. Bu ayetlerle ilgili bakılması gerektiğini düşündüğü ayet numaralarını açıklama yapmadan dipnotta verir. Eserin bir sonraki bölümü olan tefsir bölümünde açıklamak üzere ayet meali bölümünde gerekli gördüğü yerlerde numaralandırma sistemi ile işaretler bırakıp daha sonra bu numaraların olduğu yerlerde, daha çok Kur'an'ı Kur'an'la tefsir etme metodunu kullanarak açıklamalar yapar. Bu bölümde de faz detaylara girmez.

beyan edilen teknikler göreceli olarak tartışılmış ve bu alan uzmanları da bu alanla ilgili ciddi bir metodolojinin henüz ortaya konmamış olmasından yakınmaktadır.

Burada *BEYÂNU'L-HAK* adlı çalışmayı değerlendirirken, öncelikle rivayetlerin ayet meallerini nasıl etkilediğini, nüzul sebeplerinin ayet mealine yansıtılmasıyla anlam daralmasına nasıl sebep olduğunu, mananın, tercih edilen rivayetlerin meale yansıtılmasıyla nasıl takyit edildiğini, ayetin orijinal ibaresinde olmamasına rağmen yazarın rivayetler arasındaki tercihinin ayet meallerine nasıl yansıdığını, birçok müfessirin manası üzerinde ittifak ettiği meali tercih etmesinin ne kadar isabetli veya hatalı bir tercüme yol açtığını inceleyeceğiz.

Kanaatimizce, bir mealde takip edilmesi gereken temel yöntem; Kur'an'ın lafzında literal olarak bulunmayan herhangi bir eklenti yapıldığı takdirde, bunun bir eklenti olduğuna mutlaka işaret edilmesi ve zorunlu olmadan böyle bir eklentinin yapılmamasıdır. Açıklama mesabesindeki bilgiler (rivayetler, müphemlerin delaletleri, ...) ya dipnotta veya parantez içerisinde verilmeli ki böylece okuyucu, bu bilgilerin literal olarak ayetin bizzat orijinalinde bulunmadığını kabataslak bir şekilde de olsa anlasın. Bunun yanında bir mütercim, birçok müfessirin ve Arap dil uzmanlarının meali üzerinde ittifak ettikleri bir ibareye, onlardan farklı bir mana vermek istiyorsa, bunun nedenini ve dayanaklarını belirtmesi gerekir. Biz buradaki değerlendirmelerimizi temel olarak bu bakış açısı çerçevesinde yapacağız.

Şimdi örnek olarak, yazarın rivayetlerden etkilenecek tercüme ettiği birkaç ayete göz atalım:

1. BEYÂNU'L -HAK ADLI MEÂL TEFSİRİN RİVAYETLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Kur'an'ı rivayetler ışığında anlamaya çalışmak sahabe döneminden günümüze kadar süre gelmiş bir tefsir metodudur. Zira Kur'an'ı açıklaması bakımından tartışmasız olarak otorite kabul edilen peygamberimizin beyanları, başta sahabe olmak üzere tüm İslam âlimleri tarafından itina ile muhafaza edilip ayet tefsirlerinde kullanılmıştır. En meşhur dirayet tefsirlerinden sayılan tefsirler(Zemahşerî, Râzî, ...) dahi peygamberimizin açıklamalarından mustağni kalama-

yıp hadisleri, gerekli gördükleri yerlerde, ayetteki müşkili halletmek, herhangi bir ibareyi veya hükmü belirtmek, vb. birçok yönüyle kullanılmışlardır. Rivayet tefsiri ise, Kur'an'ın hadisle, Kur'an'ın sahabe sözleri ile ve de Kur'an'ın tabiin sözleri ile açıklandığı tefsir türüdür. Peygamberimiz Kur'an'ı, sahabelere açıklıyordu, onlar da kendi anlayışlarından bir şeyler ekleyip bunu kendilerinden sonra gelen tabiine açıklıyorlardı. Sonra tabiinin kendileri de sahabeden aldıkları bilgi ve rivayetlere kendi görüş ve içtihadlarıyla bazı şeyler ekleyerek kendilerinden sonra gelen zatlara aktardılar. Böylece tefsirler git gide kalınlaştı ve içindeki rivayetlerin hacmi de arttı.⁵¹

Kur'an'ın birçok ayetinin anlaşılması için hadislerden yararlanmak kaçınılmazdır. Bu bakımdan bir ayetin hangi ortam ve nüzül sebebine bağlı olarak indiği hayati önem arzeder. Zira Nüzul sebeplerini bilmemek, şüphe ve çıkmazlar içerisine düşülmesine yol açar, aslında zahir olan nasları mücmel hale sokar ve bunun sonucunda ihtilâflar doğar. Bu ise, anlaşmazlıklara ve ümmetin bölünmesine sebep olabilir.⁵² Dolayısıyla Kur'an'ın anlaşılması için rivayetlerin kullanılmasını reddetmek mümkün değildir. Fakat biz, rivayetlerin tercümeden ziyade tefsirde kullanılabileceğine, mealde ise az miktarda ve belli kurallar çerçevesinde kullanılması gerektiğine inanıyoruz. Zira bir okuyucu meal okurken genel itibarıyla mealde geçen her şeyin bizzat Kur'an'da geçtiğini kabul eder. O halde okuyucuyu yanlış yönlendirmemek için bazı basit işaretlerle (parantez, dipnot, vb.) ayet meallerinin orijinal ibaresiyle onlara yapılan rivayet eklentileri birbirinden ayırt edilmelidir.

Biz, ayetler tercüme edilirken, ayette literal olarak mevcut olmayan hiçbir şey ilave edilemez, ya da nüzul sebepleri hiçbir şekilde meale yansıtılamaz gibi şey iddia etmiyoruz. Fakat kanaatimizce, eğer bu ilaveler olmaksızın ayet anlaşılıyorsa, bu durumda ayette lâfzen olmayan hiçbir şey ayetin mealine eklenmemeli. Eğer mütercim, bazı eklentiler yapıldığı takdirde ayetin daha iyi anlaşılacağını düşünüyorsa ve bunu ille de meale yansıtmak istiyorsa bunu parantez kullanarak yansıtmayı kanaatimizce daha doğru olur. Tabii ki bu eklentilerin anlamın daralmasına veya yanlış yönlendirmeye

⁵¹ Zehebi, *et-Tefsir ve'l-Müfessirün*, I, s. 112.

⁵² Şâtîbî, *el-Muvâfakâtu fi Usulî's-Şerîa*, III, s. 241.

de sebebiyet vermemesi gerekir. Nüzul sebepleri veya genel olarak ayetler ile ilgili rivayetler Kur'ân mealine doğrudan doğruya yansıtıldığı zaman, kanaatimizce ayetlerin kapsam alanlarını ciddi olarak daraltır ve de zedeler. Bundan dolayı olsa gerektir ki önceki âlimlerimiz nüzul sebeplerinin özel oluşuna bakıp ayetlerin hükmünü de özel kılmanın yanlışlığını ısrarla dile getirmişlerdir.⁵³ Binaenaleyh, rivayetlerin, Kur'an'ın evrenselliğine hanel getirmeyecek şekilde, dikkatli kullanılmaları gerektiği inancını taşıyoruz. Örneğin Fatıha suresindeki “*mağdûbi*” kelimesi, rivayetler çerçevesinde anlam verilerek manası Yahudilere has kılınmış ve keza “*dâllîn*” lafzı yine rivayetler ışığında anlam verilerek anlamı Hristiyanlara has kılınmıştır.⁵⁴ Böyle bir anlamlandırma ise bu ibarelerin kapsamını daralttığı gayet açıktır. Hâlbuki bu iki ibarenin nüzul sebebi ne olursa olsun veya bunlarla ilgili hangi rivayetler nakledilirse edilsin, genel anlamları üzerine anlaşılmasına hiçbir engel olmadığı ve genel anlamlarının çok daha zengin ve hem de bağlama daha uygun olduğu kanaatini taşımaktayız.

Şimdi, yazarımızın ayetlere meal verirken, rivayetlerin etkisinde kaldığını ve dolayısıyla bu rivayetleri ayet meallerine yansıttığını düşündüğümüz birkaç örneğe rivayetler ışığında göz atalım.

Birinci Örnek: Yüce Allah (celle celaluhu) Bakara suresinin 275. ayetinde *الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ* buyuruyor. Yazar bu ibareyi: “*Riba/faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kişiler gibi mezarlarından kalkacaklar.*”⁵⁵ şeklinde tercüme etmiştir. Fakat ayetin orijinalinde “*Mezardan kalkmak*” diye bir şey yok. Ayrı-

⁵³ Zerkeşi, Bedruddin, Muhammed b. Abdullah (v. 794/1392), *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân*(thk: Ebu'l-Fadl Dimyâti), Dâru'l-Hadis, Kahire 2006, s. 33-34; Suyuti, Celaluddin Abdurrahman b. Ebi Bekr (v. 911/1505), *İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, I-II, 1. Baskı, Dâru'l-Fikr, Beyrut 2005, I, s. 42-44; Dehlevî, Veliyullah Ahmed b. Abdurrahim(v. 1176/1763), *Fevzu'l-Kebîr fî Usûli't-Tefsîr*, 3. Baskı, Dâru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, Beyrut 2005, s. 20; Zürkânî, Muhammed Abdulazîm (v. 1367/1948), *Menâhîlu'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, 1. Baskı, Dâru İbn Hazm, Beyrut 2006, s. 94-96.

⁵⁴ İbn Kesîr, İmaduddîn Ebu'l-Fida İsmâil b. Ömer (v. 774/1373), *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, I-IV, 1. Baskı, Müessesetü'l-Kutubi's-Sekafiye, Beyrut 1996, I, s. 47-48.

⁵⁵ Duman, *Beyân*, III, s. 132.

ca diğer birkaç meale⁵⁶ baktığımızda da, parantez içinde dahi olsa böyle bir eklentide bulunmadıklarını görüyoruz. Peki, bu “*mezardan kalkmak*” nereden geldi? Taberî bu ibare ile ilgili olarak der ki; faiz yiyenler kıyamet gününde ancak şeytanın çarptığı kimseler gibi mezarlarından kalkacaklar, diğer bir açıklamasında da faiz yiyenler kıyamet gününde ancak şeytanın çarpıp da bundan dolayı deliren kimseler gibi mezarlarından kalkacaklar ve buna dair İbn Abbas, Mücahit, Rabi’, Süddî, Katade, Said b. Cübeyr, vb. şahıslardan rivayette bulunur.⁵⁷ Ayrıca İbn Kesir de benzer rivayetlerde bulunur.⁵⁸ Râzî de bu görüşleri nakletmekle beraber der ki; bana göre dünyada şeytanın çarpmasından kasıt, şeytanın insanı, sürekli lezzetleri, şehvi duyguları ve Allah dışındaki şeyler ile uğraşmaya davet etmesidir. Böyle olan birisi de dünya işlerinde çarpılmış karma-karışık hareket eden birine benzer. Bazen şeytan bu insanı nefis ve hevaya davet eder ve bazen de melek onu din ve takvaya davet eder. Şüphesiz faiz yiyen de ifrat derecesinde dünyayı sevip onda adeta fani olur. Dolayısı ile bu davranışı Allah ile arasında bir perde olur ve dünyadaki bu hal kıyamette de aynı haldir.⁵⁹ Binaenaleyh, bunu bu şekilde bir davranış olarak alanlar da vardır.⁶⁰ İbn Aşur der ki bu ibarenin mecazi manası, her sağlam fikir sahibinin ondan korkacağı dünyada kötü bir hale giriftar olmaktır.⁶¹ Bu rivayetler bu şekilde birçok kaynaktan gelmekle beraber doğrudan doğruya ayetin orijinalinde varmış gibi yansıtılması yanlıştır. Zira rivayetlerin katiyeti hiçbir zaman Kur’an’ın katiyet derecesine ulaşmaz. O halde en sağlıklı bu gibi şeyleri parantez içerisinde veya bu ayetle alakalı tefsir bölümünde vermektir.

⁵⁶ Elmalılı, *Hak Dîni*, II, s. 951; Çantay, Hasan Basri (v. 1964), *Kur’an-ı Hakîm ve Meâli Kerîm*, 2. Baskı, Bilimevi Basın Yayın, İstanbul 2008, s. 47; Muhammed Hamidullah (v. 2002), *Le Saint Coran*, Beyan Yayınları, İstanbul 2005, 182; İslâmoğlu, Mustafa, *Hayat Kitabı Kur’an Gerekçeli Meal-Tefsir*, 3. Baskı, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 97; Asad, *The Qur’an*, s. 61-62; Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, *Kur’an-ı Kerim Meâli*, 10. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2009, s. 50.

⁵⁷ Taberî, Ebu Ca’fer Muhammed ibn Cerîr (v. 310/923), *Câmiu’l-Beyan an Te’vili Âyi’l-Kur’an*, I-XXX, Dâru’l -Fikr, Beyrut 2005, III, s. 127-130.

⁵⁸ İbn Kesir, *Tefsir*, I, s. 432-434.

⁵⁹ Râzî, *Tefsiru’l-Kebîr*, I-XXXII, Dâru’l -Fikr, Beyrut 2005, VII, s. 83-85.

⁶⁰ İslâmoğlu, *Meal-Tefsir*, s. 97.

⁶¹ İbn Aşur, *et-Tenvîru ve’t-Tahrîr*, III, s. 81.

İkinci Örnek: Yüce Allah (celle celaluhu) A'raf suresinin 187. ayetinde *تُفْلَتُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ* buyuruyor. Yazar ise bu cümleyi: “Göklerle yer bunun bilgisini taşıyamazlar.”⁶² şeklinde tercüme etmiştir. Lakin bu ibareye baktığımızda, burada kıyametin ağır gelme sebebinin açıklanmadığını görürüz. Tefsir kitaplarına⁶³ baktığımızda da kıyametin ağır gelme sebebinin net olarak açıklanmayıp birbirinden farklı rivayetler aktarıldığını görürüz. Bazılarına göre kıyametin ağır gelme sebebi, kıyamet esnasında yer ve göklerde oluşacak patlamalar ve dağılmalar iken, bazılarına göre ise kıyamet vaktinin bilgisinin yer ve göktekileri ciddi bir şekilde meşgul etmesi ve bilinme imkânının olmamasıdır. Zira Taberî, her iki görüşe dair rivayetlerde (Süddî, Ma'mer, Hasan, İbn Cüreyc, Katade, vb.) bulunup kendisi de bu ayetten kastedilen şeyin, kıyametin vaktinin bilinmemesi olduğu görüşünü tercih eder.⁶⁴ İbn kesir de Taberî'ye benzer rivayetlerde bulunduktan sonra Taberî'nin görüşünü benimser.⁶⁵ Keza Zeccâc da der ki; “Onun vukuu yer ve gök ehline ağır geldi.⁶⁶ Yazar burada, kendi meylettiği görüşü tercümeye yansıtmıştır. Buna delil olarak da bağlamı gösterebilir. Birçok sahabe ve tabiinden farklı görüş gelmesi, buradaki ağır gelme sebebinin tam olarak belli olmaması ve bağlam açısından her iki görüşün de mümkün olması hasebiyle kanaatimizce en doğrusu meale ayetin mantukunda varmış gibi hiçbir görüşü yansıtmayıp, ayeti kendi orijinal lafzı üzere tercüme etmektir. Bunun ile beraber bu ibareyi olduğu gibi tercüme etmenin de çok zor olduğu bir gerçektir. Baktığımız bazı mütercim-ler⁶⁷ bu görüşlerden birine meylederek ayeti tercüme ederken, çoğu ibarenin zorluğuna rağmen ayeti olduğu gibi tercüme etmişlerdir.⁶⁸

⁶² Duman, *Beyân*, I, s. 357.

⁶³ Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, IX, s. 167-168; Zeccâc, Ebu İshâk İbrahim İbnu's-Serî (v. 311/923), *Meâni'l-Kur'ân ve İrâbuhu*, I-V, 1. Baskı, Âlemu'l-Kütüb, Beyrut 1988, II, s. 393; İbn Kesir, *Tefsîr*, II, s. 360; Âlûsî, Mahmud b. Abdullah, Şihabuddin (v. 1270/1854) *Rûhu'l-Meânî, Fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Sebu'l-Mesânî*, I-XXX, Dâru'l-Hadis, Kahire 2005, IX, s. 173.

⁶⁴ Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, IX, s. 167-168.

⁶⁵ İbn Kesir, *Tefsîr*, II, s. 360.

⁶⁶ Zeccâc, *Meâni*, II, s. 393.

⁶⁷ İzmirli, *Meâl*, s. 175; İslâmoğlu, *Meal-Tefsir*, s. 301.

⁶⁸ Pickthall, *The Glorious Qur'ân*, s. 103; Elmalılı, *Hak Dîni*, IV, s. 2342; Çantay, *Meâl*, s. 174 (Göklere de, yere de ağır basmıştır O.); Mevdûdî, Ebu'l-Alâ (v.

Üçüncü Örnek: Yüce Allah (celle celaluhu) Yusuf suresinin 100. ayetinde وَرَفَعَ أَبْوِيهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَا أَبَتِ هَذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ buyuruyor. Yazar bu ayeti: “Sonra da babasını ve annesini tahta oturttu, kardeşleri de onun karşısında secdeye kapandılar. “Babacığım, (manzarayı seyret); çok önce gördüğüm rüyamın te’vili işte budur. Rabb’im onu gerçekleştirdi. Allah, beni zindandan çıkarmakla ve şeytanın benimle kardeşlerimin arasını açmasından sonra sizi çölden alıp buraya getirmekle bana ihsanda bulundu. Kuşkusuz, Rabb’im dilediği şeyde son derece lütüfkârdır. Muhakkak ki O, her şeyi bilir, her şeyi yerli yerince yapar.” dedi.”⁶⁹ şeklinde tercüme etmiştir. Hâlbuki ayetin zahiri ve bu surenin 4. Ayetinin إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا (Yusuf babasına: “Babacığım, ben rüyamda on bir yıldızla Güneş ve Ay’ın bana secde ettiklerini gördüm.” demişti.) delaleti gereğince burada secdeye kapanan sadece kardeşlerinin değil, anne, baba ve kardeşlerinin hepsi olduğudur. Âlûsî de 4. Ayet gereği müellifin tercih ettiği görüşü reddeder.⁷⁰ Taberî, burada secde edenlerin hepsi birlikte olduğunu söyler ve buna dair İbn Abbas, Katade, Sufyan, İbn Cüreyc, Dahhak ve daha başkalarından rivayetler nakleder.⁷¹ Ayrıca İbn Kesir⁷² ve daha birçok müfessir burada secde edenlerin anne, baba ve kardeşlerin hepsi olduğunu savunurlar.⁷³ Ayetler yorumlanırken hem bağlam, hem sure ve hem de

1979) *Tercümânu’l-Kur’ân* (Çev. Muhammed Han Kayani), İnkilâp Basım Yayım Organizasyon, İstanbul 2004, s. 174; Gölpinarlı, Abdülbâki (v. 1982), *Kur’ân-ı Kerîm ve Meâli*, 1. Basım, Elif Kitapevi Milenyum Yayınları, İstanbul 2005, s. 199; Asad, *The Qur’an*, s. 232; Altuntaş v.dğr., *Meâl*, s. 183; Nusrettin, Bolelli, Niyazi Beki, *Kur’ân-ı Kerîm ve Meâli İcmali*, Tenvir Neşriyat, İstanbul, 2002, s. 173; Işıcık, *Meâl*, s. 136; Ateş, *Meâl*, s. 113; Bulaç, *Meâl*, s. 109.

⁶⁹ Duman, *Beyân*, II, s. 67.

⁷⁰ Âlûsî, *Rûhu’l-Meânî*, XIII, s. 76.

⁷¹ Taberî, *Câmiu’l-Beyan*, XIII, s. 78-79.

⁷² İbn Kesir, *Tefsîr*, II, s. 642.

⁷³ Zemaşerî, *Keşşâf*, II, s. 497; Kurtubî, *Câmiu’l-Ahkâmi’l-Kur’ân*, IX, s. 173; İbn Aşur, *et-Tenvîru ve’t-Tahrîr*, XIII, s. 56-57; Elmalılı, *Hak Dîni*, IV, s. 2925; Asad, *The Qur’an*, s. 353; İslâmoğlu, *Meal-Tefsir*, s. 451.

Kur'ân bütünlüğünü bozmayacak şekilde yarumlanması gerekir. Zira bu surenin 4. ayetinde secde edenlerin sayısı 13 iken burada bu tercüme ile 11'e indirgenmiştir. Hâlbuki bu rüyadaki her şey çok önemlidir. Bundan dolayı bu sure bu rüyayı titizlikle ele alır. Kıssa bu rüya ile başlar ve bu rüyanın te'vili ile biter. Hz. Yusuf'un başına gelenlerin birçoğu bu rüya ile ilgilidir. Ayrıca "Anne-baba tahta oturduktan sonra Yusuf'a nasıl secde ederler" gibi bir itiraz ile karşılaşabiliriz. Bu itirazı "birçok ayette olduğu gibi bu ayette de takdim-tehir olabilir veya Hz. Yusuf'un anne-babasını karşıladı zamanın birçok merhalesi vardır ve tahta oturmaları, ona secde etmeleri bu merhalelerden birkaç tanesidir, öncelikle ona secde etmelerini gerektirecek bir zorunluluk yoktur" şeklinde cevaplayabiliriz.

Dördüncü Örnek: Yüce Allah (celle celaluhu) Ra'd suresinin 31. Ayetinde *أَفَلَمْ يَيْئَسِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًا* buyuruyor. Yazar bu ibareyi: "Peki, iman edenler hâlâ kâfirlerin imanından ümitlerini kesmediler mi? Eğer Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirebilirdi."⁷⁴ diye tercüme etmiştir. Fakat ibarenin orijinalinde "iman edenlerin hâlâ kâfirlerin imanından ümitlerini kesme" diye bir şey yok. Zira Taberî, bu ibarenin "İman edenlere hala net bir şekilde belli olmadı mı ki eğer Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirirdi." anlamına geldiğini söyler ve bunu destekleyen İbn Abbas, Katade, Mücahit, Ebu İshak ve İbn Cüreyc daha başkalarından rivayetler nakledip der ki; ehli tevilin bu mananın üzerinde ittifak etmesi, bu cümlelerin bu anlama geldiğini gösterir.⁷⁵ Ayrıca baktığımız birçok müfessir de bu ibarenin Taberî'nin tercih ettiği anlama geldiğini dile getirir.⁷⁶ Kanaatimizce burada yapılması gereken tercih, Taberî'nin

⁷⁴ Duman, *Beyân*, II, s. 607.

⁷⁵ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XIII, s. 177/179.

⁷⁶ Ebu Ubeyde, Ma'mer B. Musennâ et-Teymî (v. 210/825), *Mecâzu'l-Kur'ân* (Ta'lik; Dr. Muhammed Fuad Sezgin), I-II, ts. , Mektebetu'l-Hancı, Kahire I, s. 332; Zeccâc, *Meâni*, III, s. 149; Mâturîdî, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed (v. 333/944), *Tevlâtu Ehli's-Sünne*, I-X, Dâru Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2005, VI, s. 342-343; Zemahşerî, *Keşşâf*, II, s. 518; Râzî, *Tefsiru'l-Kebir*, XIX, s. 48; İzz b. Abdisselam, Abdu'l-Aziz (v. 660/1262), *Tefsiru İzz b. Abdisselam* (thk: Ahmed Fethi Abdurrahman), I-II, 1. Baskı, Dâru Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2008, I, s. 324; Kurtubî, *Câmiu'l-Ahkâm*, IX, s. 209-210; Beyzavî, Ebu Saîd Abdullah b. Ömer (v. 691/1292), *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*, I-II, 1. Baskı, Dâru Sâdır, Beyrut 2001, I, s. 510; Niysâbüri, Nizamuddin el-Hasen b. Muhammed (v. 728/1328), *Garâibu'l-Kur'ân ve*

de ifade ettiği gibi üzerinde birçok müfessirin ittifak ettiği tercihtir. Fakat bununla beraber yazarın tercih ettiği manayı tercih edenler de vardır.⁷⁷

Beşinci Örnek: Yüce Allah (celle celaluhu) Meryem suresinin 21. ayetinde *وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا* buyuruyor. Yazar bu cümleyi: “Zaten iş olup bitmiştir.” şeklinde tercüme etmiştir. Tefsir bölümünde de bununla ilgili olarak “Yüce Allah, o diyalog esnasında Meryem’in rahminde, embrionun teşekkül sürecini irade ve kudretiyle başlatmıştı bile. Metinden de anlaşılacağı üzere, bu işte Ruh’un/Cebraîl’in, doğacak çocuğu Meryem’e müjdelemesinden başka kişisel/cinsel hiçbir fonksiyonu olmamıştır. İş, tamamen “el-hâllâku’l-alîm” olan Allah’ın, “Ol” emriyle gerçekleşmiştir. Zaten meleklerde erkeklik dişilik söz konusu değildir...”⁷⁸ gibi güzel bir açıklamada bulunmuştur. Fakat her ne kadar bu ibareyi lâfzen bu şekilde de tercüme etmek mümkünse de, ayetin bağlamı böyle bir tercüme müsaade etmiyor. Zira 19. Ayette Hz. Cebraîl diyor ki: “Korkma! “Ben Rabb’inin bir elçisiyim. Sana sırf temiz bir oğlan çocuğu bahşetmek üzere gönderildim.” Dolayısı ile Hz. Cebraîl gelmeden önce bu iş olup bitmiyor. Bu ayet müellifin tercüme ettiği gibi tercüme edilmesi mümkün olsaydı hakikaten birçok şüpheyi ve tartışmayı ortadan kaldırır. O halde bu ayet nasıl tercüme edilecek? Taberî,⁷⁹Zeccâc,⁸⁰ Zemahşerî,⁸¹ İbn Kesir⁸² ve Âlûsî’ye⁸³ göre: “Bu iş (Allah katında) karara bağlanmıştır.” şeklinde, Mâturîdî’ye göre ise: “Bu iş (Allah’ın vahyiyle önceki peygamberlerin haber verdiği) kararlaştırılmış olarak var olan bir şeydi.”⁸⁴ şeklinde tercüme edilmesi mümkündür.

Reğâibu’l-Furkân, I-VI, Dâru Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1996, IV, s. 161; Zerküşî, *el-Burhân*, s. 85; Âlûsî, *Rûhu’l-Meânî*, XIII, s.201; Kasımî, Muhammed Cemaluddin (v. 1914), *Mehâsinu’t-Te’vîl*(thk. Ahmed b. Ali, Hamdi Subhu), I-IX, Dâru’l-Hadis, Kahire 2003, VI, s. 289-290.

⁷⁷ İbn. Kesir, *Tefsir*, II, s. 675-676; İzz b. Abdisselam, *Tefsiru İzz b. Abdisselam*, I, s. 324(İkinci görüşü).

⁷⁸ Duman, *Beyân*, I, s. 439-440.

⁷⁹ Taberî, *Câmiu’l-Beyan*, XVI, s. 70.

⁸⁰ Zeccâc, *Meânî*, IV, s. 323.

⁸¹ Zemahşerî, *Keşşâf*, III, s. 98-99.

⁸² İbn Kesir, *Tefsir*, III, s.157-158.

⁸³ Âlûsî, *Rûhu’l-Meânî*, XVI, s. 557.

⁸⁴ Mâturîdî, *Tevîlâtü Ehli’s-Sünne*, VII, s. 228.

Altıncı Örnek: Yüce Allah (celle celaluhu) Tâ Hâ suresinin 87. ayetinde قَالَ مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلَكِنَا وَلَكِنَّا حَمَلْنَا أَوْزَارًا مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَلِكَ أَلْقَى

السَّامِرِيُّ buyuruyor. Yazar bu ayeti: “Onlar şu cevabı verdiler: “Biz, kendi irademizle sana verdiğimiz sözden dönmüş değiliz. Zira biz Mısır’dan çıkarken, o milletin ziynet eşyasından yükler dolusu getirmiştik. Onları ortaya koyduk, Samirî de o altınları potaya atıp eritti.”⁸⁵ şeklinde tercüme etmiştir. Fakat burada “potaya atıp eritti” diye bir tabir yok. Burada söylenen şey görüldüğü üzere “Biz attık ve aynen öyle Samirî de attı”⁸⁶ sözüdür. O halde bu “potaya atıp eritti” tabiri nereden geliyor? Bu ayet ile ilgili birçok değişik rivayet nakledilir. Taberî’nin aktardığı rivayetlere göre Samirî de halk gibi elindeki süs eşyalarını Hz. Cebrail’in atının açtığı çukura attı.⁸⁷ İbn Kesir’in aktardığı rivayetlere göre; çukurun açılması ve süs eşyalarının orada eritilmesi Hz. Harun tarafından yapıldığı ve fakat bu çukura Samirî, Hz. Cebrail’in atının ayağının izinden top- rak alıp attığını, başka bir rivayette Samirî bu altınlardan heykel yaparken Hz. Harun yanından geçer ve ne yaptığını sorar, o da insanlara faydası olup zararı olmayan bir şey yaptığını söyleyince, Hz. Harun: “Allah’ım ona istediğini ver!” diye dua eder. Samirî de: “Allah’ım bunun böğüren bir buzağı olmasını istiyorum der.”⁸⁸ Buna benzer birçok değişik rivayet Âlûsî⁸⁹ ve Mâturîdî⁹⁰ tarafından da nakledilir. Dolayısı ile bu konuda bu kadar ihtilaf varken müellifin bu rivayetlerden birini tercih edip mealine doğrudan doğruya yansıtmasını doğru bulmuyoruz. Çünkü bu ibare eğer olduğu gibi umumi manasıyla yorumlanırsa, burada aktarılan tüm rivayetlerin manasına bir örnek olabilmekle beraber bunun daha da ötesinde genel bir anlam ifade edebilir. Fakat yazarın yaptığı gibi bu rivayet- lere herhangi birisini bu ayet mealine yansıtırsak, bu durumda hem ayetin anlamını daraltmış oluruz ve hem de bu ayetle ilgili ola- rak nakledilen birçok rivayet anlamsız olur. Çünkü bu ayetin ma-

⁸⁵ Duman, *Beyân*, I, s. 463.

⁸⁶ Zeccâc, *Meâni*, III, s. 372.

⁸⁷ Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, XVI, s. 218.

⁸⁸ İbn Kesir, *Tefsir*, III, s. 220.

⁸⁹ Âlûsî, *Rûhu'l-Meâni*, XVI, s. 772.

⁹⁰ Mâturîdî, *Tevîlâtü Ehli's-Sünne*, VII, s. 300-301.

nasıyla bir alakaları kalmaz. Yazar 96. ayetteki فَتَبَدُّهَا lafzını da yine “Potaya attım” şeklinde tercüme etmiştir. Fakat elimizdeki birkaç meale baktığımızda ise bu ibarenin de “attım”⁹¹ şeklinde tercüme edildiğini gördük.

Yedinci Örnek: Yüce Allah (celle celaluhu) Enbiya suresinin 37. ayetinde فَلا تَسْتَعْجِلُونِ فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ عَجَلٍ سَأَرْيَكُم آيَاتِي buyuruyor. Yazar bu ayeti: “İnsan topraktan yaratılmıştır... Yakında size ayetlerimi göstereceğim; acele etmeyin!”⁹² şeklinde tercüme etmiştir. Taberî, ayetteki عَجَلٍ kelimesinin “aceleci bir yaratılıştadır” anlamına geldiğine dair Said b. Cübeyr, Katade, Mücahit, İbn Cüreyc, vb. şahıslardan rivayette bulunup bu görüşün doğru olduğunu söyler.⁹³ Birçok müfessir⁹⁴ de buradaki عَجَلٍ kelimesinin “aceleci bir fıtratta” anlamına geldiği görüşünde ittifak eder. Bu görüşün haricinde dört farklı görüş var ki bunları da birçok kişi savunmuştur. Birincisi; buradaki عَجَلٍ kelimesinin “zayıflık” anlamına geldiğini savunan görüş ki Hasan Basrî’ye aittir. İkincisi ve müellifin de mealinde tercih ettiği görüş; o da buradaki عَجَلٍ kelimesinin Himyer Lehçesi’nde “toprak” anlamına geldiğidir. Bu görüşün Ebu Ubeyde’ye ait olduğu söyleniyor.⁹⁵ Fakat İbn Aşur, bu görüşün doğru olmadığını, doğru görüşün ise bu kelimenin “aceleci bir yaratılıştadır” anlamına geldiğini savunan görüş olduğunu söyler.⁹⁶ Gerçi Ebu Ubeyde, Mecâzu’l-Kur’ân’da bu görüşü değil de bu ibarede bir iklab olduğunu savunan görüşü benimser. Yani عَجَلٍ مِنْ الْإِنْسَانِ 97 ibaresi خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنَ الْعَجَلِ 98 veya مِنْ الْإِنْسَانِ

⁹¹ Elmalılı, *Hak Dîni*, V, s. 3329; Çantay, *Meâl*, s. 317; Asad, *The Qur’an*, s. 479; İslâmoğlu, *Meal-Tefsir*, s. 605. Ateş, *Meâl*, s. 209.

⁹² Duman, *Beyân*, II, s. 433.

⁹³ Taberî, *Câmiu’l-Beyan*, XVII, s. 31-33.

⁹⁴ Mâturidî, *Tevîlâtü Ehli’s-Sünne*, el- VII, s. 344-345; Zemahşerî, *Keşşâf*, III, s. 189; Kurtubî, *Câmiu’l-Ahkâm*, XI, s. 191; Râzî, *Tefsîru’l-Kebîr*, XXII, s. 159-160; Ebu Hayyân, Muhammed b. Yusuf Ebu Hayyân el-Endelüsî Ğırnatî (v. 754/1353), *el-Bahru’l-Muhîr*, I-XI, Dâru’l -Fikr, Beyrut 2005, VII, s. 430; İbn Kesîr, *Tefsîr*, III, 241-242; Suyutî, *Tefsîru’l-Celâleyn*, II, s. 30; Âlûsî, *Rûhu’l-Meânî*, XVII, s. 62-63; Kasımî, *Mehâsinu’t-Te’vîl*, VII, s. 204.

⁹⁵ Râzî, *Tefsîru’l-Kebîr*, XXII, s. 160.

⁹⁶ Beyzavî, *Tefsîr*, II, s. 666; İbn Aşur, *et-Tenvîru ve’t-Tahrîr*, XVII, s. 68.

⁹⁷ İnsan aceleden yaratılmış.

⁹⁸ Acele insandan yaratılmıştır-müzekker form.

وَأَتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ 99 anlamına gelir. Buna Kasas, 28/76 خُلِقَتْ الْعَجَلَةُ لَتَنْوَأَ بِالْفُصْبَةِ أُولَى الْقُوَّةِ (Biz ona öyle hazineler vermiştik ki onların anahtarlarını taşımak bile güçlü bir topluluğa ağır gelirdi.) ayetini delil getirir. Dolayısı ile burada sıkıntı çeken anahtarlar değil, onları taşıyan kuvvetli bir topluluktur.¹⁰⁰ Fakat bu görüş, fasih bir ibarede yer alamayacak bir görüş olduğundan Kur'an'da yer alamaz diye eleştirilmiştir.¹⁰¹ Üçüncüsü; Zeccâc ve Kâdi Abdulcebbar derler ki; bu tabirden insanoğlunun bu yaptığını garipseme ve bundan dolayı onun azarlanması kastediliyor. Nasıl ki çok öfkelenen birine “sanki öfkeden yaratıldın” ve çok unutana da böyle deniyorsa, aynen öyle de Yüce Allah burada insanoğlunun yapması gereken şeyin, durup düşünmesi ve gerekli delilleri incelemesidir. Bundan dolayıdır ki bu ibarenin hemen akabinde “size yakında ayetlerimi göstereceğim, acele etmeyin” demiştir.¹⁰² Dördüncüsü; Ferra der ki; bu ibare, insanın aceleden ve acele olarak yaratıldığı anlamına gelir.¹⁰³ Yazarın, ayetin zahir manasını terk etmesi ve birçok müfessirin görüşüne muhalif nadir bir görüşü tercih edip o görüşü doğrudan doğruya ayetin orijinalinin bir parçası gibi mealine yansıtması kanaatimizce yanlıştır.

Sekizinci Örnek: Yüce Allah (celle celaluhu) Sâd suresinin 6. ayetinde وَأَنْطَلِقُ الْمَالُ مِنْهُمْ أَنْ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلَى آلِهَتِكُمْ إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ buyuruyor. Yazar bu ayeti: “Resûlullah’a gelen heyet “Haydi yürüyün; tanrılarınıza bağlı kalın. Kuşkusuz sizden beklenen şey budur.”¹⁰⁴ şeklinde tercüme etmiştir. Yazar bu ayetin tefsir bölümünde de aktardığı nüzul sebebini ayetin mealine açıkça yansıtmıştır. Hâlbuki ayette “Resûlullah’a gelen heyet” diye bir şey yok. Böyle bir tercüme ise İbn Kesir’in Süddî’den naklettiği ki Kureyş’in ileri gelenlerinden bir he-

⁹⁹ Acele insandan yaratılmıştır-müennes form.

¹⁰⁰ Ebu Ubeyde, *Mecâzu'l-Kur'an*, II, s. 41-42.

¹⁰¹ Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, XVII, s. 31-33; Kurtubî, *Câmiu'l-Ahkâm*, XI, s. 191; Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*, 21/37, XVII, s. 62-63.

¹⁰² Zeccâc, *Meânî*, 21/37, III, s. 392; Kâdi Abdulcebbar, B. Ahmed Abdulcebbar (v. 415/1024), *Tenzîhu'l-Kur'an Ani'l-Metâin*, Dâru Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2008, s. 282.

¹⁰³ Ferra, Ebu Zekeriya Yahya b. Ziyad (v. 207/822), *Meâni'l-Kur'an*, I-III, Âle-mu'l-Kütüb, Beyrut 1983, II, s. 203.

¹⁰⁴ Duman, I, s. 291.

yet gelip Ebu Talib'den yeğeni ile kendi aralarında arabuluculuk yapmasını istediklerini¹⁰⁵ ifade eden nüzul sebebinden kaynaklanmıştır. Nüzul sebepleri ancak ayetlerin ve bazı mücmel ve veciz ibarelerden ne kastedildiğinin anlaşılması için ilgili ayetlerin tefsir bölümünde, eğer böyle bir bölüm yoksa dipnot vb. yollarla kullanılabilir. Fakat ayetin tercümesinde, hem de sanki ayetin asli bir cüz'ü imiş gibi, parantezsiz olarak verilmesinin doğru olmadığını kanaatini taşıyoruz. Zira en sahih ve mütevatir rivayetler dahi Kur'an'ın sıhhat derecesine ulaşmadığı bu ilmin erbabınca kabul edilen bir şey olduğuna göre, bu rivayetleri ayet tercümelerinin arasına, farklılığına delalet eden hiçbir işaret koymadan vermek büyük bir hatadır. Baktığımız birkaç meal¹⁰⁶ de “*Resûlullah'a gelen heyet*” diye bir eklentiye ihtiyaç duymadan bu ayeti tercüme ettiklerini gördük.

Dokuzuncu Örnek: Yüce Allah (celle celaluhu) Sâd suresinin 34. ayetinde *وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ وَأَلْقَيْنَا عَلَى كُرْسِيِّهِ جَسَدًا ثُمَّ أَنَابَ* buyuruyor. Yazar bu ayeti: “*Andolsun ki Biz, Süleyman'ı da ağır bir sınava tabi tutmuş, tahtı üzerine adeta bir ceset olarak bırakmıştık.*”¹⁰⁷ şeklinde tercüme etmiştir. Fakat bu ayetteki *وَأَلْقَيْنَا عَلَى كُرْسِيِّهِ جَسَدًا* cümlesinde Hz. Süleyman'a raci olan herhangi bir zamir ya da başka bir işaret görünmüyor. Eğer bu ayet yazarın dediği gibi olsaydı ayetin *وَأَلْقَيْنَا* kelimesi *وَأَلْقَيْنَاهُ* şeklinde Hz. Süleyman'a giden bir zamiri içermesi gerekirdi. Binaenaleyh, cesedin kime ait olduğu belli değil. Dolayısı ile bu iba-

¹⁰⁵ İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*, IV, s. 36.

¹⁰⁶ Elmalılı, *Hak Dîni*, VI, s. 4082(İçlerinden o hey'et fırladı şöyle: İlahlarınız üzerinde sabr-u sebat edin, bu cidden arzu olunur bir şey, bir murad); İzmirli, *Meâl*, s. 454; Çantay, *Meâl*, s. 453; Gölpınarlı, *Meâl*, s. 533; Asad, *The Qur'an*, s. 695 (And their leaders launch forth(thus): “Go ahead, and hold steadfastly onto your deities: this, behold, is the only thing to do); Hamidullah, *Le Saint Coran*, s. 588.(et la cohorte de leurs grands quitte en disant: “Allez-vous en, et restez constants a vos dieux: voila la, vraiment, la chose désirable.); Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meâli*, 10. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2009, s. 492 (İçlerinden ileri gelenler, “Gidin, ilâhlarınıza tapmaya devam edin. İşte bu istenen şeydir.); Bulaç, Ali, *Kur'an-ı Kerim'in ve Türkçe Anlamı*, ts., Bakış Yayınları, İstanbul s. 270; Ateş, Süleyman, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli*, ts., Yeni Ufuklar neşriyat, İstanbul Işıcık, *Kur'an Meâli*, 2. Baskı, Konya İlahiyat Derneği, Konya 2010, s. 347.

¹⁰⁷ Duman, *Beyân*, I, s. 296.

renin tercümesi “*Tahtının üstüne bir ceset bıraktık*” şeklinde olmalıydı.¹⁰⁸ Taberî bu ayet ile alakalı olarak İbn Abbas, Hasan, Said b. Cübeyr, Mücahit, Katade, Süddî, vb. şahıslardan rivayette bulunup der ki; burada Hz. Süleyman’ın tahtının üstüne atılan cesetten maksat, ona benzeyen bir şeytanın, Hz. Süleyman’ın mührünü eline geçirip günlerce saltanat sürmesi ve Hz. Süleyman’ın da, gücünü kaybetmesinden dolayı buna müdahale edememesi demektir. Zira Hz. Süleyman’ın tüm gücü mühründe idi.¹⁰⁹ İbn Kesir de benzer rivayetleri naklettikten sonra bunların ehli kitaptan alınma rivayetleri olduğunu söyler.¹¹⁰ Râzî de benzer birkaç rivayette bulunduktan sonra bunların merdud olduğunu ve peygamberlere şeytanların bu kadar musallat olamayacağını söyler. Ona göre bunun ile ilgili doğru görüş; Hz. Süleyman bir gün demiş ki, ben bu gece tüm eşlerime uğrayacağım ve her biri Allah yolunda cihat edecek bir çocuk doğuracak. Fakat bunu derken inşallah dememiş. Bundan dolayı sadece bir eşi doğum yapmış. O da yarım insan. Eşi onu tahtının yanına getirip, çocuğu onun kucağına bırakmış. Başka bir doğru görüş de; çocuğunu şeytanlardan korumak için fazla hırs gösterip Allah’a tevekkül etmemesinden dolayı o çocuğu vefat etmiş, vb.¹¹¹ Yazar da bu ayet ile ilgili olarak İbn Kesir’den şöyle bir aktarmada bulunur; Yüce Allah Hz. Süleyman’ın bedensel ve saltanat güçlerini aldıktan sonra, Hz. Süleyman, adeta bir ceset olarak tahtının üzerinde duruyordu.¹¹² Tercüme baktığımızda müellifin kendi aktardığı rivayeti mealine yansıttığını görüyoruz. Yazarın tercihi doğru olabilir lakin ayette onu destekleyecek bir işaret görünmediğine göre bu rivayetlerin herhangi birisinin ayetin mealine yansıtılmasını doğru bulmuyoruz. Bu müphemlik ayetin tefsir kısmında zaten giderilmiş. Fakat biz, bu gibi eklentilerin veya yorumların ayetin orijinalinde varmış gibi verilmesini okuyucuyu yanıltmak olarak değerlendiriyoruz. Bunların mutlaka ayetin orijinalinde olmadığı belirtilmesi gerekir.

¹⁰⁸ Asad, *The Qur’an*, s. 699; İslâmoğlu, *Meal-Tefsir*, s. 903.

¹⁰⁹ Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, XXIII, s. 167-171; İbn Kesir, *Tefsir*, IV, s. 44-47,

¹¹⁰ İbn Kesir, *Tefsir*, IV, s. 44-47.

¹¹¹ Zeccâc, *Meâni*, IV, s. 332; Râzî, *Tefsiru'l-Kebîr*, XXVI, s. 192-193.

¹¹² Duman, *Beyân*, I, s. 297-298.

Onuncu Örnek: Yüce Allah (celle celaluhu) Vâkıa suresinin 13/14. ayetlerinde ﴿وَقَلِيلٌ مِّنَ الْآخِرِينَ﴾ buyuruyor. Yazar bu ayetleri: “*Sabikunun çoğu önceki ümmetlerdendir,/ azı ise sonrakilerden.*”¹¹³ şeklinde tercüme etmiştir. Hâlbuki ayette “*ümmetler*” diye bir şey yoktur. Ayrıca bu ayetlerde geçen “*Öncekiler*” ve “*Sonrakiler*”den kastın kimler olduğu hakkında ihtilaf vardır. (39. ayet: “*As-habu'l-Yemîn'den birçoğu önceki ümmetlerdendir.*” ve 40. ayet: “*birçoğu da sonrakilerden.*” ayetleri de bu ihtilafı destekler niteliktedir.) Taberî'ye göre ise “*Öncekiler*”lerden kasıt önceki ümmetlerdir, “*Sonrakiler*”den kasıt da son ümmettir.¹¹⁴ İbn Kesir'e göre buradaki “*Öncekiler*”lerden kasıt bu ümmetin ön safları ve “*Sonrakiler*”den kasıt da bu ümmetin sonra gelenleridir.¹¹⁵ Fakat İbn Kesir birçok görüşü tahlil ettikten sonra Taberî'nin görüşünün muteber olmadığını söyler. Râzî ve Âlûsî ise buna çok daha farklı bir zaviyeden bakarlar. Derler ki; buradaki çokluk ve azlıktan maksat, kaliteli çokluk ve azlıktır. Dolayısı ile önceki ümmetlerin “*Öncekiler*”i daha çoktur. Çünkü onlarda peygamberler vardır. Fakat bizim ümmetimizin “*Öncekiler*”i az, tabileri, yani “*Sonrakiler*”i çoktur.¹¹⁶ Mamafih, bu kadar ihtilafı olan bir konuda ayetin orijinal lafzında varmış gibi kendi tercihinin ayetin mealine yansıtması doğru olmasa gerek. Kanaatimizce burada yapılması gereken şey, ayeti mutlak ibaresi üzerine; “13. Öncekilerin birçoğu, 14. Sonra gelenlerden azı onlardan.”¹¹⁷ şeklinde tercüme etmektir.

Onbirinci Örnek: Yüce Allah (celle celaluhu) Cin suresinin 19. ayetinde ﴿وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا﴾ buyuruyor. Yazar bu ayeti: “*Allah'ın kulu Muhammed, Rabb'ine dua etmek için kalktığına neredeyse müşrikler, orada bir yığın oluşturacak şekilde üzerine üşüşeceklerdi!*”¹¹⁸ şeklinde tercüme etmiştir. Fakat ayette “*müşrikler*” diye bir tabir olmamakla beraber, burada peygamberimizin üzerine “*neredeyse üşüşecek*” olanların kimler olduğu hakkında ihtilaf var. Zira

¹¹³ Duman, *Beyân*, s. 476.

¹¹⁴ Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, XXVII, s. 195-196.

¹¹⁵ İbn Kesir, *Tefsîr*, IV, s. 359-361.

¹¹⁶ Râzî, *Tefsîru'l-Kebîr*, XXIX, s. 141-142; Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*, XXVII, s. 178.

¹¹⁷ Gölpınarlı, *Meâl*, s. 639.

¹¹⁸ Duman, *Beyân*, I, s. 390.

Taberî ve İbn Kesir'in sahabe ve tabiinden aktardıklarına göre, bazılarınca burada peygamberimizin üzerine “neredeyse üşüşecek” olanlar Allah'ın nurunu söndürmek isteyen insanlar ve cinlerdir. Taberî ve İbn Kesir bu görüşe meylederler. Bazılarınca bunlardan kasıt peygamberimize itaat etmekte hırs gösteren sahabelerdir. Bazılarınca bunlardan maksat cinlerdir ve bazılarınca da müşriklerdir.¹¹⁹ Binaenaleyh, bu kadar ihtilaf ve ihtimalin olduğu bir zamiri, tek bir ihtimal olan müşrikler ile takyit etmek ve bunu ayetin bir parçasıymış gibi göstermek pek doğru olmasa gerek. Yazar kendi tercihini parantez içerisinde ya da ayet ile ilgili tefsir bölümünde verseydi kanaatimizce daha doğru olurdu. Mademki müellifin bu eserinde ayetlerle ilgili tefsir bölümü var, o halde ayette lâfzen olmayan zevaidi, hele hele hakkında ihtilaf varsa, ayetin arasına sıkıştırıp okuyucunun zihnini yönlendirmektense, bunların tefsir bölümünde açıklanması daha doğru olur diye düşünüyoruz.

Onikinci Örnek: Yüce Allah (celle celaluhu) Kiyame suresinin 34/35. ayetlerinde *أُولَىٰ لَكَ فَأُولَىٰ ثُمَّ أُولَىٰ لَكَ فَأُولَىٰ* buyuruyor. Yazar bu ayetleri: “34. Şimdi çalım satarak yürü bakalım. Bu sana yakışır da! 35. Sonra da belini kıracak azap sana layıkın da ötesinde layıktır el-be!”¹²⁰ şeklinde tercüme etmiştir. Fakat görüldüğü üzere böyle bir mana tercümeden ziyade bu surenin nüzul sebebi olarak gösterilen Ebu Cehil'in¹²¹ tavırlarına dayanarak yapılmış bir tefsiri andırıyor. Baktığımız birçok müfessir¹²² bu ibarenin bir tehdit ibaresi olduğu-

¹¹⁹ Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, XXIX, s. 123-126; Zeccâc, *Meâni*, IV, s. 236-237; İbn Kesir, *Tefsir*, IV, s. 556.

¹²⁰ Duman, *Beyân*, I, s. 235.

¹²¹ Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, XXIX, s. 214-216 (Katade, Mücahit, Zeyd b. Eslem ve İbn Zeyd'den Rivayet edildiğine göre bu surenin 31-35 arasındaki ayetler Ebu Cehil hakkında nazil olup onun peygamberimize karşı olan tavırları ve bu tavırların neticesinde hak ettiği itib anlatılıyor. Burada Ebu Cehil peygamberimizi ve getirdiğini yalanlaması yetmiyor gibi bir de şımarık bir tavırla çalım satarak ehlinin/dostlarının yanına gider ve “Muhammed mi beni tehdit ediyor, vallahi bu vadiye benden daha güçlü ve çok taraftara sahip olan biri yoktur” diye meydan okurmuş.); İbn Kesir, *Tefsir*, IV, s. 582-583; Suyutî, *Esbâbu'n-Nüzûl*, 1. Baskı, Âlemu'l-Kütüb, Beyrut 2002, s. 281.

¹²² Zeccâc, *Meâni*, V, s. 254; Râzî, *et-Tefsiru'l-Kebîr*, XXX, s. 210; Elmalılı, *Hak Dîni*, VIII, s. 5487; Seyyid Kutup, Muhammed (1906-1966), *Fizilâl*, I-X, (Çev: Salih Uçan, Vahdettin İnce, Mehmet Yolcu. İbrahim Tüfekçi, İbrahim Türklü, İbrahim Balcı, Mehmet Yılmaz, Lütfullah Bender,), Dünya Yayıncılık, İstanbul 1991, X, s. 293.

nu ve “*sana veyl olsun*” gibi bir kınama ifade etiğini dile getirir. Dolayısı ile böyle mücmel bir ibareyi herhangi bir rivayete dayanarak anlam vermek yerine -eğer rivayete dayanarak anlam verilmişse- mücmelliği üzere bırakmak daha doğru ve daha faydalı olduğunu düşünüyoruz. Ateş’in “*Yazık sana, yazık!/Yine yazık sana, yazık!*”¹²³ şeklindeki tercümesi kanaatimizce daha doğrudur.

Önüncü Örnek: Yüce Allah (celle celaluhu) Tekâsür suresinin 2. ayetinde *حَتَّىٰ زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ* buyuruyor. Yazar bu ayeti: “*işi kabirleri ziyarete kadar vardurdunuz*”¹²⁴ şeklinde tercüme ederek ayetle alakalı nüzul sebebinin ayetin mealine yansıtmıştır. Nüzul sebebine gelince; Suyutî der ki: “Bu sure iki ensar kabilesi olan Benî Hârise ve Benî Hâris hakkında nazil olmuştur. Onlar kendi kabilelerinin çokluğu ile böbürlenerek işi kabirlerdeki ölüleri saymaya kadar ilerlettiler.”¹²⁵

Vâhidî; Mukâtil ve Kelbi’den aktardığı rivayete göre bu iki kabile Kureyş’ten Benî Abdu Menaf ile Benî Sehm kabileleridir. Vâhidî’nin Katade’den aktardığı diğer bir rivayete göre ise bu sure Yahudiler hakkında inmiştir ki onlar sapıklık içinde ölene kadar biz falan, filan kabileden ... sayıca daha fazlayız dediler.¹²⁶ Dolayısıyla bu rivayette bu ibare “*ölüp kabre konmak*” anlamında kullanılmıştır.

Buradaki *حَتَّىٰ زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ* ibaresi, baktığımız birçok müfessir ve bilim adamı¹²⁷ tarafından “*ölüp kabre konmak*” anlamında bir deyim diye yorumlanmıştır. Zira Taberî’nin Ali ve Katade’den aktardığı rivayetlere göre bu ibare “*ölüp kabre konmak*” anlamına gelir ki Taberî de bu görüşü benimser.¹²⁸ Ayrıca Taberî’nin Ebu Kureyb ve Ubey b.

¹²³ Ateş, *Meâl*, s. 394.

¹²⁴ Duman, *Beyân*, I, s. 142.

¹²⁵ Suyutî, *Esbâbu’n-Nüzûl*, s. 304.

¹²⁶ Vâhidî, Ebu Hasan Ali b. Ahmed(v. 468/1076), *Esbâbu’n-Nüzûl*(thk. Eymen Sâlih Şa’bân), Dâru’l-Hadîs, Kâhire 2003, s. 370.

¹²⁷ Zemahşerî, *Keşşâf*, IV, s. 627; Râzî, *Tefsîru’l-Kebîr*, XXXII, s. 71-72; Beyzavî, *Envâru’t-Tenzîl*, II, s. 1169; Suyutî; Celaluddin Muhammed b. Ahmed El-Mahallî, *Tefsîru’l-Celaleyn*, I-II, Salah Bilici Kitapevi Yayınları, İstanbul, II, s. 270; Elmalılı, *Hak Dîni*, IX, s. 6044-6054; Cündioğlu, *Kur’ân Çevirilerinin Dünyası*, 2. Baskı, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2005, s. 84; İbn Aşur, *et-Tenvîr ve’t-Tahrîr*, XXX, s. 519-521.

¹²⁸ Taberî, *Câmiu’l-Beyan*, XXX, s. 316. (*حَتَّىٰ زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ* ibaresinden maksat “ölüp kabirlere defnedilmektir.”)

Ka'b'dan aktardığı diğer bir rivayete göre bu ibare “*mal-mülk sizi ölene kadar oyaladı*” anlamına geldiğini söyler¹²⁹ ki bu da “*ölüp kabre konmak*” anlamında yorumlanmıştır. Keza İbn Kesîr de İbn Ebi Hatim'den bu ibarenin “*ölüp kabre konmak*” anlamına geldiğini, Ubey b. Ka'b'dan ve Hasan Basrî'den aktardığı diğer bir rivayete göre ise bu ibarenin “*mal-mülk ve evlat sizi ölene kadar oyaladı*” anlamına geldiğini söyler¹³⁰ ki yine bu tefsir “*ölüp kabre konmak*” anlamını ifade eder.

Yazarın tercümesine yüzeysel baktığımızda, bu tercüme, sanki bu ayet ile ilgili olarak gelen her iki anlamı da kapsıyor gibi görünür. Fakat dikkatle bu tercümeyle incelediğimizde ise bu tercümedeki “*işl*” ve “*vardırmak*” kelimeleri, nüzul sebebi olarak aktarılan rivayetlere dayanılarak yapılmış bir tercüme olduğunu gösterir. Zaten müellif de bu rivayeti, bu ayetle ilgili tefsir bölümünde aktarıp sıhhat derecesine dair herhangi bir yorumda bulunmamıştır ki bu da bu rivayeti sahih bir rivayet olarak kabul ettiği anlamına gelir. Ayrıca *أَلْهَأْمُ التَّكَاثُرُ* ayetini “*Sayınızın çokluğu yarışı sizi öylesine oyaladı ki*” şeklinde tercüme ederek bu rivayetleri kabul edip mealine yansıttığını açık bir şekilde göstermiştir.

Binaenaleyh, burada baktığımız müfessirlerin hepsi, Suyutî ve Vâhidî'nin ilk rivayeti hariç, bu ibareyi “*ölüp kabre konmak*” anlamına gelecek şekilde yorumlamışlardır. Kanaatimizce de bu ayetin ve dolayısıyla surenin kapsamını daraltmamak açısından “*ölüp kabre konmak*” anlamının tercih edilmesi daha doğrudur. Fakat rivayetle ilgili olarak dipnotta veya yazarın, eserinin tefsir bölümünde yaptığı gibi bir açıklama yapmak faydalı olabilir.

2. AYETİN ORJİNALİNE MUHALİF MEÂL

Kur'an'ın nazil olduğu tarih üzerine yaklaşık bindörtüüz küsür yıl geçmiştir. Bu tarih boyunca İslam âleminde birçok değişiklikler oldu, değişik dil ve kültüre sahip insanlar Müslüman olup Arapçayı öğrendiler ve onlar da günlük konuşmalarında, yazılarında ve ilmi eserlerinde bu dili kullanmaya başladılar. Tabii ki Arapçanın onların anadili olmamasından dolayı bu dilde birçok yanlış kullanımlar-

¹²⁹ Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, XXX, s. 315-316.

¹³⁰ İbn Kesîr, *Tefsir*, IV, s. 718-719.

da bulunmalarına sebep oldu ve maalesef bu yanlış kullanımlar zamanla bizzat Araplar tarafından da kullanılmaya başlandı. Böylece Kur'an'ın nazil olduğu zamanki Arapça ile sonraki asırlarda kullanılan Arapça arasında bir hayli farklılıklar oluştu. Birçok kelime bu zaman diliminde farklı anlamlar kazandı.¹³¹ Bu aslında hemen hemen her dilde vaki olan bir şeydir. Yani dil canlı bir varlık olduğu için zaman içerisinde belli bir ölçüde de olsa değişikliğe uğrar. İşte bu değişikliği dikkate almayan Müslüman bilim adamları Kur'an'ı tefsir veya tercüme ederken Arapçanın Asr-ı Saadet'ten sonraki asırlarda kazandığı manalarla Kur'an'ın lafızlarını tefsir veya tercüme etmeye çalıştılar ve bundan dolayı bir ayetin birbirinden çok farklı tefsir ve tercümesi ortaya çıktı. Tabii ki yine birçok Müslüman bilim adamının bu durumu fark etmesiyle beraber Arapçanın bu değişikliğine dikkat çekmiş ve dolayısıyla Kur'an yorumlanırken Asr-ı Saadet'teki Arapça ile tefsir ve tercümenin yapılması gerektiğini dile getirmişlerdir.¹³² Tercüme ve yorumlarda meydana gelen hata ve farklılıkların elbette birçok sebebi olabilir. İlk bölümde de gösterdiğimiz gibi, yazarın tercüme ve yorum yaparken sahip olduğu algı ve tercümesine temel olarak kabul ettiği dayanakları tercümesine açık bir şekilde yansır. İşte tercümelerde oluşan birçok hatanın sebebi bu gibi sebeplerden birisi olmakla beraber diğer birçok hatanın da sebebi dikkatsizlik ve meali hazırlarken aceleci davranmak olsa gerek. Binaenaleyh, meallerin birçoğunun hatalarla dolu olmasının nedeni, bu meal sahiplerinin bu alanda yeterli bir bilgiye sahip olmamasından değil ve fakat mealleri hazırlarken çok aceleci davranmasından kaynaklandığı düşüncesindeyiz.

İşte biz de bu bölümde bu gibi sebeplerden dolayı, yazarımızın ayetin orijinal ibaresine muhalif olarak meal verdiğine inandığımız kelime ve ibareleri incelemeye çalışacağız.

Birinci Örnek: Yüce Allah (celle celaluhu) Tevbe suresinin 110. ayetinde لَا يَرَأَلُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ إِلَّا أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ bu-yuruyor. Yazar bu ayeti: "Kalplerindeki derin kuşku üzerine kur-

¹³¹ Emin el-Hüli(v. 1966), *Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod* (Çev. Mevlüt Güngör), 2. Baskı, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2001, s. 93.

¹³² Emin el-Hüli, *Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod*, s. 93-97.

dukuları binaları, ancak onların kalplerinin parçalanmasını sürdürülecektir. Allah her şeyi bilir, yerli yerince yapar.”¹³³ şeklinde tercüme etmiştir. Fakat buna yakın bir mana önceki ayetlerde verilmişti. Buradaki mana ise birçok müfessirin ittifak ile dile getirdikleri “Kurmuş oldukları binaları, (ölüp de) kalpleri paramparça olmadıkça yüreklerinde sürekli bir kuşku olarak kalmaya devam edecektir. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.”¹³⁴ Yani bu ayetin ifade ettiği şey; bu binayı şek ve şüpheleri üzerine bina etmeleri değil, tam aksine yaptıkları bu bina ve binada peygamberimizin namaz kılmamakla beraber yıkılmasını emretmesi onların kalplerinde ölünceye kadar şüphe olarak kalmasına sebep olmuştur. Zira رَيْبَةً kelimesi لَا يَزَالُ lafzının haberidir¹³⁵ ve bu durumda da yazarın verdiği mana değil bizim tercih ettiğimiz mana doğru olur. Peygamberimizin binayı yıktırması hoşlarına gitmediği için, peygamber olmadığına dair şüpheleri daha da arttı ve hem de yarın onların başına ne getireceğinden, yani onların öldürülmelerini emreder mi, etmez mi bundan emin olmadıklarından, ondan daha da korktular.¹³⁶

İkinci Örnek: Yüce Allah (celle celaluhu) Hucurat suresinin 10. Ayetinde إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ buyuruyor. Yazar bu ibareyi: “Müminler, ancak kardeşirler;”¹³⁷ şeklinde tercüme etmiştir. Baktığımız birkaç mealin de hemen hemen müellif ile aynı şekilde bu ibareyi tercüme ettiklerini gördük.¹³⁸ Hâlbuki bu ibarede, müminler arasındaki kardeşlik mefhumuna mübalağalı bir şekilde vurgu yapılmakta iken¹³⁹ve ayetin bağlamı da bunu ifade ederken, bu çeviriler tam

¹³³ Duman, *Beyân*, III, s. 722.

¹³⁴ Elmalılı, *Hak Dini*, IV, s. 2610; Asad, *The Qur'an*, s. 281-282; Altuntaş v.dğr., *Meâl*, s. 213.

¹³⁵ Muhammed Tayyib İbrâhîm, *İrâbu'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 4. Baskı, Dâru'n-Nefâis, Beyrut 2011, s. 204.

¹³⁶ Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, XI, s. 41-43; Zemahşeri, *Keşşâf*, II, s. 333-334; Râzî, *Tefsîru'l-Kebîr*, XVI, s. 167-168; Beyzavî, *Tefsîr*, I, s. 423; İbn Kesîr, *Tefsîr*, II, s. 514; ; Kasımî, *Mehâsinu't-Te'vîl*, V, s. 518; İbn Aşur, *et-Tenvîru ve't-Tahrîr*, XI, s. 35-36; Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*, XI, s. 33-35; Sâbüni, Muhammed Ali, *Safvetu't-Tefâsîr*, I-III, el-Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut 2010, I, s. 479-480.

¹³⁷ Duman, *Beyân*, III, s. 434.

¹³⁸ Elmalılı, *Hak Dini*, VI, s. 4447; İslâmoğlu, *Meal-Tefsîr*, s. 1028; Altuntaş v.dğr., *Meâl*, s. 564.

¹³⁹ İbn Aşur, *et-Tenvîru ve't-Tahrîr*, XXVI, s. 243-245.

aksine bu kardeşliği sınırlayıcı ve daraltıcı bir anlam ifade ederler. Bu tercümelere açıkça anlaşılan müminlerin sadece kardeş oldukları, bunun ötesinde bir bağlarının olmadığıdır. Fakat bu ayette kullanılan *إِنَّمَا* edatı; *malumiyet*, *hasr* ve *men-i teşrik* ifade eder.¹⁴⁰

Dolayısı ile bunun cümleye kattığı anlamı göz önüne aldığımızda, bu ibareden anlaşılan şey; “sadece müminlerin kardeş olduğu, diğerlerinin kardeş olmadığı ve bunun malum bir mesele olduğu” gibi kardeşliği tekit edici anlamlardır. Yoksa tam aksine bu tekidi tersine çeviren anlamlar değil. Binaenaleyh, bu ibarenin “sadece müminler kardeştir” gibi bir mana ile tercüme edilmesi kanaatimizce daha doğrudur.

Üçüncü Örnek: Yüce Allah (celle celaluhu) Kaf suresinin 18. ayetinde *مَا يَلْفُظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ* buyuruyor. Yazar bu ayeti: “ağzından çıkan gözetlemekte ve çıkan her sözü kapıp hemen kayda geçirmektedirler.”¹⁴¹ şeklinde tercüme etmiştir. Bu ayette “kapıp hemen kayda geçirmek” tabiri yok. Eğer, her ne kadar bu ayetin mantukunda böyle bir şey yoksa da mefhumundan bunu çıkarmak mümkündür denirse biz de deriz ki; bu ayetin mefhumundan çok şeyler çıkarılabilir fakat o zaman bu yaptığımız tercüme değil tefsir olur. Yine bu ayetin orijinalinde “gözetlemek” diye bir şey yok. Diyelim ki *رَقِيبٌ* ism-i faili *رَقُوبٌ* anlamında tercüme edilmiş olsun peki, *عَتِيدٌ* sıfatı nerede? *لَدَيْهِ* zarfı da bir önceki ayette tercüme edilmiş! Evet, ayetin orijinalinde olmayanlar, tercümesine sokuşturulmuş ve ayetin orijinalinde olanlar da hafz edilmiştir. Hâlbuki bu ayet “Yanında hazır bir gözcünün olmadığı tek bir söz dahi sarf edemez.”¹⁴² şeklinde veya “her ne söz atarsa mutlak yanında hazır bir gözcü vardır.”¹⁴³ şeklinde tercüme edilmesi hem literal ve hem de anlam bakımından daha doğru olur.

Dördüncü Örnek: Yüce Allah (celle celaluhu) Kamer suresinin 29. ayetinde *فَتَعَاطَى* buyuruyor. Yazar bu fiili: “fikir alış verişi yap-

¹⁴⁰ Abdulkâhir, *Delâilü'l-İcâz*, s. 221-226; Râzî, *Nihâyetü'l-İcâz*, s. 225-234.

¹⁴¹ Duman, *Beyân*, I, s. 260.

¹⁴² Asad, *The Qur'an*, s. 798.

¹⁴³ Elmalılı, *Hak Dîni*, VI, s. 4504.

*mak*¹⁴⁴ şeklinde tercüme etmiştir. Hâlbuki birçok müfessir bu fiili “*cüret etmek/atılmak/kılıcına sarılmak/silahına sarılmak/deveyi tutup yere sermek*” şeklinde tercüme etmişlerdir.¹⁴⁵ Dolayısıyla bu ibarede *teati-i fikir* diye bir şey yok.

Beşinci Örnek: Yüce Allah (celle celaluhu) Kalem suresinin 16. ayetinde, *سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرطوم* buyuruyor. Yazar bu ayeti: “*Yakında onun burnunu elbette kıracağız*”¹⁴⁶ şeklinde tercime etmiştir. Fakat buradaki *وَسَم* kelimesi “*kırmak*” değil, müellifin de kelime tahlili bölümünde açıkladığı gibi “*damgalamak*”, “*alamet koymak*” anlamına gelir. Dolayısı ile bu kelimedenden maksat, bu şahsın, onun ile bilineceği bir alamet ile işaretlenmesidir.¹⁴⁷ Yani onun ile meşhur olacağı bir zillet damgasının en mükerrem yer olan burna vurulması kastedilmektedir.¹⁴⁸ Binaenalyh “*Biz yakında onun hortumunun üstüne damga basacağız*”¹⁴⁹ şeklindeki tercüme daha doğru bir tercüme olduğu kanaatindeyiz.

Altıncı Örnek: Yüce Allah (celle celaluhu) Kalem suresinin 33. Ayetinde *كَذَلِكَ الْعَذَابُ* buyuruyor. Yazar bu ibareyi: “*İşte bunların cezası böyledir*”¹⁵⁰ şeklinde tercüme etmiştir. Hâlbuki bu ibarede “*azap*” onlara izafe edilmeyip mutlak bırakılmıştır ki böylece herkes bundan kendine bir öğüt alsın. Zira Elmalılı¹⁵¹ ve Asad¹⁵² da bu ibareyi “*İşte böyledir azap*” şeklinde mutlak bırakarak tercüme etmişlerdir. Yazar, bu açıklamamıza şu şekilde itiraz edebilir: “*Sonuçta ayetin*

¹⁴⁴ Duman, *Beyân*, I, s. 285.

¹⁴⁵ Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, XXVII, s. 119; Zemahşeri, *Keşşâf*, IV, s. 313; Râzî, *Tefsîru'l-Kebîr* XXIX, s. 53; Kurtubi, *Câmiu'l-Ahkâm*, XVII, s. 92; İbn Kesîr, *Tefsîr*, IV, s. 334; Elmalılı, *Hak Dîni*, VII, s. 4648; Seyyid Kutup, *Fîzilâl*, IX, s. 457-458; İbn Aşur, *et-Tenvîru ve't-Tahrîr*, XXVII, s. 201-202; Asad, *The Qur'an*, s. 821.

¹⁴⁶ Duman, *Beyân*, I, s.78.

¹⁴⁷ İsfehânî, Râğîb el-İsfehânî, Hüseyin b. Muhammed (v. 425/1108), *Mufredatu Elfâzi'l-Kur'an*, Daru'l-Kalem, Şam/Süriye, 2009, s. 871.

¹⁴⁸ Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, XXIX, s. 30-31; Zemahşeri, *Keşşâf*, IV, s. 443-444; Râzî, *Tefsîru'l-Kebîr*, XXX, s.77-78; Elmalılı, *Hak Dîni*, VIII, s. 5277; Asad, *The Qur'an*, s. 884.

¹⁴⁹ Çantay, *Meâl*, s. 565.

¹⁵⁰ Duman, *Beyân*, 68/33, I, s.80.

¹⁵¹ Elmalılı, *Hak Dîni*, 68/33, VIII, s. 5253.

¹⁵² Asad, *The Qur'an*, s. 885.

bağlamı bu tercümeyle destekliyor?” O zaman biz de deriz ki; her ne kadar ayetin bağlamı bu tercümeyle destekliyor gibi görünse de, bu anlamlandırma Kur’ân’ın temel olarak takip ettiği usule terstir. Zira Kur’ân bir kıssayı anlattıktan sonra, kıssadan herkese hisse olmak üzere genel bir kaide ve hüküm söyler ki burada da aynen öyle yapmıştır.

Yedinci Örnek: Yüce Allah (celle celaluhu) Ğâşiye suresinin 23. Ayetinde *إِلَّا مَنْ تَوَلَّى وَكُفِّرْ* buyuruyor. Yazar bu ibareyi: “Mutlaka yüz çevirenler de olacak, inkâr edenler de.”¹⁵³ şeklinde tercüme etmiştir. Tefsirlere baktığımızda ise birçok müfessirin, bu ayete şu iki anlamı verdiklerini gördük. İlki; kim tebliğ ve uyarıdan yüz çevirirse Allah onu büyük bir azap ile azaplandıracaktır, ikincisi: Ey Muhammed! Sen tebliğini tüm insanlara yap, ancak senden yüz çevirip seni dinlemelerinden ümidini kestiklerin hariç.¹⁵⁴ Kanaatimizce, ayetin zahirinin delaletine ve birçok müfessirin ittifakına rağmen müellifin bu ayete böyle bir anlam vermesi hatalı tercümedir.

Sekizinci Örnek: Yüce Allah (celle celaluhu) Zilzâl suresinin 7. Ayetinde *فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ* buyuruyor. Yazar bu ibareyi: “ve kim zerre ağırlığında iyilik etmişse, amel defterinde onu görür”¹⁵⁵ şeklinde tercüme etmiştir. Peki, ayette “amel defteri” nerede? Burada amel defteri diye bir şey olmadığına göre bu tefsire benzer tercümenin başka bir nedeni olmalı? Kanaatimizce müellifi böyle bir tercümeyle götüren sebep, bu ayetin ele aldığı konu hakkındaki düşüncesidir. Yani, müellife göre müminler küçük günahlarını sadece amel defterlerinde görüp onların cezalarını çekmeyecekler. Bu görüşünü hem surenin giriş bölümünde ve hem de bu ayetle ilgili tefsir bölümünde uzun uzun tahlil edip diğer mütercimleri de ayette olmayan bir şeyi çevirilerinde vermekle, hatta parantez içinde de verseler yine eleştiriyor! Oysa burada da ayetten gayet net bir şekilde anlaşılan mana: “Zerre kadar kim hayır/şer yaparsa görecektir.” gibi bir anlamdır.

¹⁵³ Duman, *Beyân*, s. 338.

¹⁵⁴ Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, XXX, s. 183; Mâturîdî, *Tevîlâtü Ehli's-Sünne*, X, s. 514; Zemahşerî, *Keşşâf*, IV, s. 584; Elmalılı, *Hak Dîni*, VIII, s. 5787; İbn Aşur, *et-Tenvîru ve't-Tahrîr*, XXX, s. 308.

¹⁵⁵ Duman, *Beyân*, I, s. 241.

Buradaki hayır ve şerrin ise nasıl ve nerede görüleceği mutlak bırakılmıştır.

SONUÇ

Yaptığımız bu çalışma sonucunda Zeki Duman'ın tercümesinde çok serbest davranıp birçok yerde kendisince doğru olan rivayeti mealine yansıttığını ve bunun bir rivayet olduğuna dair hiçbir işaret koymadığını gördük. Ayrıca rivayetlerden hariç olarak da birçok yerde, ayetin orijinalinde bulunmayan ifadeleri ayetin mealine yansıttığına şahit olduk. Fakat bu gibi durumlarda bunların eklenti olduğu kesinlikle belirtilmesi gerekirken yazar bunu yapmamış ve dolayısıyla okuyucunun birçok ayete yapılan eklentinin ayetin orijinalinde varmış gibi bir anlayışa saplanmasına yol açmıştır. Hâlbuki ayetin orijinal ibaresi ayrı, bizim kendi dar sınırlarımız, yanlış meyllerimiz neticesinde anladığımız manalar ayrıdır. Mademki bu çalışmanın amacı tüm Müslümanlara fayda sağlamaktır, o halde bu çalışmanın hedefinde onların doğru yönlendirilmeleri gayesi de evle-yiyetle vardır. Ülkemizde meal okuyup ona göre hareket edenlerin bir hayli olduğunu da göz önüne aldığımızda, elbette Kur'ân meal-leri yapılırken ne kadar dikkat ve özen sarf edilmesi gerektiği de ken-diliğinden ortay çıkmış olur. O halde en sağlıklı elimizden geldi-ğince kendi ön yargılarımızdan sıyrılarak mümkün mertebe metne bağlı kalıp Kur'ân'ı olduğu gibi tercüme etmeye çalışmamız olduğu kanaatindeyiz. Bunu yaparken de İslam ilim mirasından azami der-cece istifade edip kendi benimsediğimiz veya karşı olduğumuz görüş-leri mümkün olduğu kadar Kur'ân'a söyletmemeli kanaatini taşı-maktayız.

KAYNAKÇA

- Ahmed Mustafâ el-Merâğî (v. 1945), *Tefsîru'l-Merâğî*, I-XXX, Şerike-tu Mektebeti ve Matbaati Mustafâ el-Bâbî, ts., Mısır.
- Akçay, Mustafa, *Kur'ân Mealleri Sempozyumu*, I-II, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007.
- Akpınar, Ali, *Kur'ân Tercüme Teknikleri*, Serhat Kitapevi, Konya 2011
- Alan, Yusuf, *Lisan ve İnsan*, T.Ö.V. Yayınları, İzmir 1994
- Altuntaş, Halil; Muzaffer ŞAHİN, *Kur'ân-ı Kerim Meâli*, 10. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 2009.

- Âlûsî, Mahmud b. Abdullah, Şihabuddin (v. 1270/1854) *Rûhu'l-Meânî, Fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Sebu'l-Mesânî*, I-XXX, Dâru'l-Hadîs, Kahire 2005.
- Asad, Muhammad(v. 1992), *The message of The Qur'an*, İşaret Yayınları, İstanbul 2006.
- Ateş, Süleyman, *Kur'an-ı Kerîm ve Yüce Meâlî*, ts., Yeni Ufuklar neşriyat, İstanbul.
- Beyzavî, Ebu Saîd Abdullah b. Ömer (v. 691/1292), *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, I-II, 1. Baskı, Dâru Sâdır, Beyrut 2001.
- Bolelli, Nusrettin; Niyazi Beki, *Kur'ân-ı Kerim ve Meali İcmali*, Tenvir Neşriyat, İstanbul 2002.
- Bulaç, Ali, *Kur'an-ı Kerîm'in ve Türkçe Anlamı*, ts., Bakış Yayınları, İstanbul.
- Cevherî, İsmail b. Hamad (v. 393/1001), *Sihah*, Dâru'l-Ma'rife, 2007.
- Cündioğlu, Düccane, *Kur'ân Çevirilerinin Dünyası*, 2. Baskı, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2005.
- _____ *Anlamın Buharlaşması ve Kur'an*, 4. Baskı, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2005.
- Curcânî, Abdulkahir b. Abdurrahman (v. 471/1078), *Delâilü'l-İcâz*, 1. Baskı, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut 2005.
- Çantay, Hasan Basri (v. 1964), *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâlî Kerîm*, 2. Baskı, Bilimevi Basın Yayın, İstanbul 2008.
- Dehlevî, Veliyullah Ahmed b. Abdurrahim(v. 1176/1763), *Fevzu'l-Kebîr fî Usûli't-Tefsîr*, Dâru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, Beyrut 2005.
- Duman, M. Zeki, *Beyânu'l-Hak*, I-III 2. Baskı, Fecr Yayınları, Ankara 2008.
- Durmuş, Zülfikar, *Kur'an'ın Türkçe Tercümelere*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2007.
- Ebu Hayyân, Muhammed b. Yusuf Ebu Hayyân el-Endelusî Ğirnatî (v. 754/1353), *Bahru'l-Muhîr*, I-XI, Dâru'l -Fikr, Beyrut 2005.
- Ebu Ubeyde, Ma'mer b. Musennâ et-Teymî (v. 210/825), *Mecâzu'l-Kur'ân* (Ta'lik; Dr. Muhammed Fuad Sezgin), I-II, ts., Mektebetu'l-Hancî, Kahire.
- Ebû's-Suud, Muhammed b. Muhammed el-Âmidî, (v. 982/1574), *İrşâdu'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kur'âni'l-Kerîm*, I-VIII,1. Baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2010.
- Elmalılı, Hamdi Yazır (1877-1942), *Hak Dîni Kur'ân Dili*, I-IX, Eser Kitapevi, ts, İstanbul.
- Emin el-Hülî (v. 1966), *Kur'ân Tefsirinde Yeni Bir Metod* (Çev. Mevlüt GÜNGÖR), 2. Baskı, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2001.
- Ferra, Ebu Zekeriya Yahya b. Ziyad (v. 207/822), *Meânî'l-Kur'ân*, I-III, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1983.

- Gölpınarlı, Abdalbâki (v. 1982), *Kur'an-ı Kerîm ve Meâli*, 1. Basım, Elif Kitapevi Milenyum Yayınları, İstanbul 2005.
- Gürbüz, Faruk, *Tercüme Problemleri ve Mealler*, İnsan Yayınları, İstanbul 2004.
- Işıcık, Yusuf, *Kur'an Meâli*, Konya İlahiyat Derneği, Konya 2010.
- _____, *Kur'ân Mealleri Sempozyumu*, I-II, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007.
- İbn Kesîr, İmaduddîn Ebu'l-Fida İsmail b. Ömer (v. 774/1373), *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*, I-IV, 1. Baskı, Müessesetü'l-Kutubi's-Sekafiye, Beyrut 1996.
- İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mükerrrem (v. 711/1311), *Lisânu'l-Arab*, I-XVIII, Dâru Sâdir, Beyrut 2011.
- İslâmoğlu, Mustafa, *Hayat Kitabı Kur'ân Gerekeçeli Meal-Tefsir*, 3. Baskı, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2009.
- İzmirli, İsmail Hakkı (v. 1946), *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, Eren Yayınlar, ts, İstanbul.
- İzz b. Abdisselam, Abdu'l-Aziz b. Abdisselam (v. 660/1262), *Tefsiru İzz b. Abdisselam* (thk: Ahmed Fethi Abdurrahman), I-II, 1. Baskı, Dâru Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2008.
- Kâdi Abdulcebbar b. Ahmed (v. 415/1024), *Tenzihu'l- Kur'ân Ani'l-Metâin*, Dâru Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2008.
- Kasımî, Muhammed Cemaluddin (v. 1866- 1914), *Mehâsinu't-Te'vîl* (thk. Ahmed b. Ali, Hamdi Subhu), I-IX, Dâru'l-Hadis, Kahire 2003.
- Kurtubi, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî (v. 671/1273), *Câmiu'l-Ahkâmi'l-Kur'ân*, I-XXI, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2010.
- Mâturîdî, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed (v. 333/944), *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*, I-X, Dâru Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2005.
- Mevdûdî, Ebu'l-Alâ (v. 1979) *Tercümânu'l-Kur'ân* (Çev. Muhammed Han Kayani), İnkilâp Basım Yayım Organizasyon, İstanbul 2004.
- Muhammed Hamidullah (v. 2002), *Le Saint Coran*, Beyan Yayınları, İstanbul 2005.
- Muhammed Tahir b. Aşur (1909–1970), *Tefsiru't-Tenvîr ve't-Tahrîr*, I-XXX, Dâru Sihnun, ts. Tunus.
- Muhammed Tayyib İbrâhîm, *İ'râbu'l- Kur'âni'l-Kerîm*, 4. Baskı, Dâru'n-Nefâis, Beyrut 2011.
- Niysâbüri, Nizamuddin el-Hasen b. Muhammed (v. 728/1328), *Tefsîru Ğarâibu'l-Kur'ân ve Reġâibu'l-Furkân*, I-VI, Dâru Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1996.
- Nursî, Said (v. 1873-1960), *Sözler*, Tenvir Neşriyat, İstanbul, 1982.
- _____, *Mektubat*, Tenvir Neşriyat, İstanbul 1990.
- Pickthall, Marmaduke (v. 1936), *The Meaning of The Glorious Qur'ân*, 3. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul 2007.

- Râzî, Muhammed b. Ömer Fahrüddin (v. 604/1209), *et-Tefsîru'l-Kebîr*, I-XXXII, Dâru'l -Fikr, Beyrut 2005.
- _____ *Nihâyetu'l-Îcâz fî Dirâyeti'l-Î'câz*, Dâru Sâdir, Beyrut 2004
- İsfehânî, Râğîb el-İsfehânî, Hüseyin b. Muhammed (v. 425/1108), *Mufredatu Elfâzi'l-Kur'ân*, Daru'l-Kalem, Şam 2009.
- Reşit Rıza, Muhammed (v. 1935) *Tefsîru'l-Menâr*, 2. Baskı, Dâru'l-Menâr, Kahire 1947.
- Sâbûnî, Muhammed Alî, *Safvetu't-Tefâsîr*, I-III, el-Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut 2010.
- Seyyid Kutup, Muhammed(1906-1966), *Fizilâli'l-Kur'ân*, I-X, (Çev: Salih Uçan, Vahdettin İnce, Mehmet Yolcu. İbrahim Tüfekçi, İbrahim Türklü, İbrahim Balcı, Mehmet Yılmaz, Lütfullah Bender), Dünya Yayıncılık, İstanbul 1991.
- Suyutî, Celaluddin Abdurrahman b. Ebi Bekr (v. 911/1505); Celaluddin Muhammed b. Ahmed El-Mahallî, *Tefsîru'l-Celâleyn*, I-II, Salah Bilici Kitapevi Yayınları, İstanbul 1983.
- _____ *Esbâbu'n-Nüzûl*, 1. Baskı, Âlemu'l-Kütüb, Beyrut 2002.
- _____ *İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, I-II, Dâru'l-Fikr, Beyrut 2005.
- Şâtîbî, Ebu İshak (v. 790/1389), *el-Muvâfakâtu fî Usulî's-Şeria*, I-IV, Dâru'l-Hadîs, Kahire 2005.
- Taberî, Ebu Ca'fer Muhammed ibn Cerîr (v. 310/923), *Câmiu'l-Beyan an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, I-XXX, Dâru'l -Fikr, Beyrut 2005.
- Uzun, Tacettin, *Tercüme Sanatı ve Arapça'dan Türkçe'ye Nasıl Tercüme Yapılır?*, Uysal Kitapevi, Konya 1995.
- Vâhidî, Ebu Hasan Ali b. Ahmed(v. 468/1076), *Esbâbu'n-Nüzûl* (thk. Eymen Sâlih Şa'bân), Dâru'l-Hadîs, Kâhire 2003.
- Zeccâc, Ebu İshâk İbrahim İbnu's-Serî (v. 311/923), *Meâni'l-Kur'ân ve İ'râbuhu*, I-V, 1. Baskı, Âlemu'l-Kütüb, Beyrut 1988.
- Zehebî, Muhammed Huseyn, *et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn*, I-II, Mektebetu'l-İslamiyye, 2004.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmud bin Ömer (v. 538/1143), *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekâvil fî Vucuhi't-Te'vil*, I-IV, ts, Mektebetü Mısır.
- Zurkânî, Muhammed Abdulazîm (v. 1367/1948), 1. Baskı, Dâru İbn Hazm, Beyrut 2006.
- Zerkeşî, Bedruddin, Muhammed b. Abdullah (v. 794/1392), *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân*(thk: Ebu'l-Fadl Dimyâtî), Dâru'l-Hadîs, Kahire 2006.